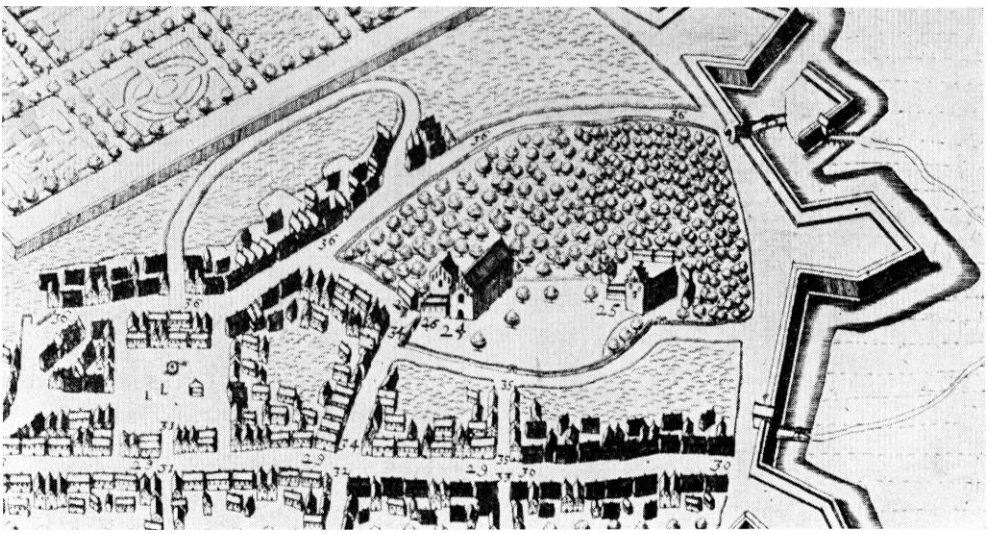

Fig. 1. Nykøbing. Udsnit af Resens byplan o. 1670.

NYKØBING KIRKE

Kirken er den tidligere franciskanerkirke, der atter i sin oprindelse gik tilbage til det *S. Nicolai kapel* »hos« hvilket Erik af Pommern 1419 stiftede et gråbrodrekloster til *Vor Frues, S. Michaels* og *S. Franciscus'* ære[1], idet han tillige overdrog klostret det hosliggende areal, kaldet Kongsgården. Klostret omtales kun enkelte gange i løbet af middelalderen. Således blev der 1482 holdt »kapitel« i det, og 1503 blev det bragt til observans[2]. 1532, da munkene havde forladt klostret, blev kirken overdraget til borgerskabet i Nykøbing som sognekirke, idet byen tillige fik »det Hus, hvori Ringeporten er« (vestfløjen) til rådhus og latinskole[3]. Klostrets andre bygninger fik byen ingen ret til; de blev efterhånden nedbrudt, et stort »træhus« således 1536[4].

Kirkens bygningshistorie såvel som dens inventar er præget af den omstændighed, at Nykøbing slot i 15- og 1600'rne var enkesæde for flere danske dronninger (bygning s. 215, inventar s. 231).

Kirken ligger ved den middelalderlige bys sydgrænse på forholdsvis højt terræn, der falder svagt fra vestgavlen mod øst (fig. 1). I)en dannede den søndre fløj af franciskanerklosterets fire fløje, men foruden kirken er kun den tilstødende, stærkt omdannede vestfløj bevaret.

I årenes løb havde borgernes huse og haver ædt sig tæt ind på kirken i nord- og østsiden. 1828 blev en låge fra snedker Thomsens have tilmuret (rgsk.), men først omkring 1900 blev der efter en truende værkstedsbrand skaffet nogenlunde luft omkring kirken. På de to andre sider ligger den gamle kirkegård, der i lange tider gik under navnet Rosenhaven, og som mod syd grænser til hospitalets grund. 1847 blev en nyanlagt kirkegård taget i brug, og 1873 blev den gamle klosterkirkegård omdannet til et anlæg.

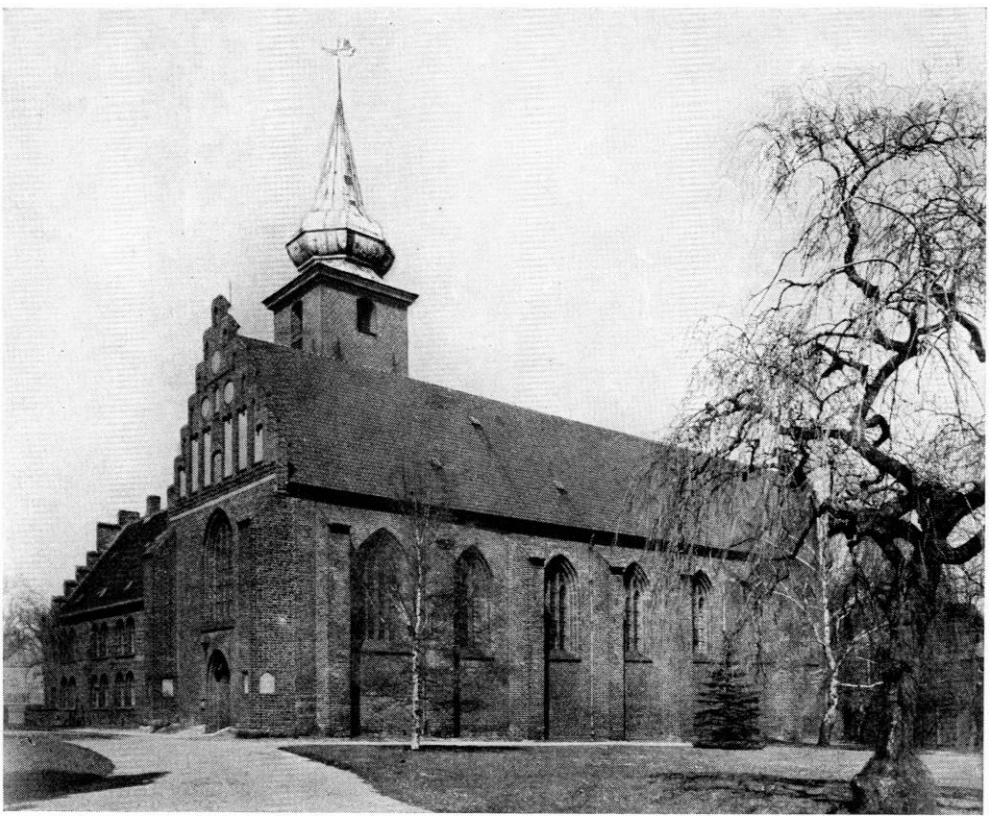

Fig. 2. Nykøbing. Ydre, set fra sydvest. O.N. 1944

1745 nævnes tre †*kirkcriste* foran indgangene i den hvidkalkede kirkegårdsmur, der i løbet af 1700'rne stadig blev repareret og endelig blev nedbrudt 1890[5] og erstattet med trådhegn og tjørnehæk, som o. 1900 blev udskiftet med et stakit. Det nuværende jerngitter er opsat, efter at anlægget nogle år havde stået uden indhegning.

Kirken, hvis nu stående dele alle er sengotiske, består af et langhus med tresidet østgavl, et tårn på nordsiden samt klosterets søndre korsgang, der nu udgør kirkens sideskib. Alt er i det væsentlige bygget af røde munkesten.

Af klosterbygningerne er foruden søndre korsgang kun vestfløjen og en antydning af den tilstødende nordfløj bevaret. Vestfløjen er bygget i flere omgange; den del, der ligger nærmest kirken — heri dog ikke indbefattet korsgangen — er den ældste og muligvis den først opførte del af klosteret. Spor i murværket viser, at denne klosterfløj er ældre end de tilstødende to fag af kirken, som antagelig igen er dennes ældste del og udgør dens første byggeperiode. Herfor taler, at det synes naturligt at bygge udfra den eksisterende klosterbygning, at fagenes vinduer er ulige store og rigere profilerede end

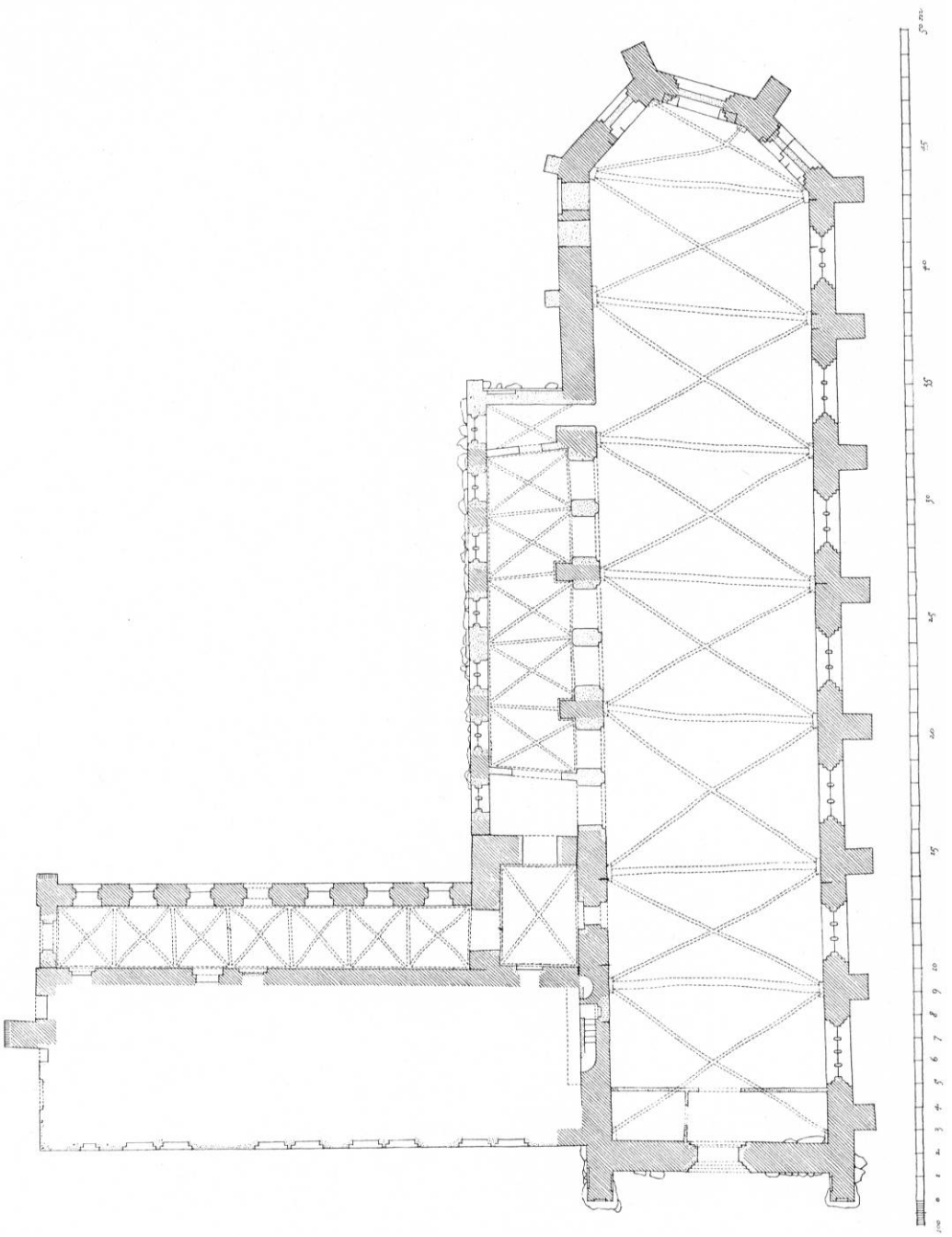

Fig. 3. Nykøbing. Plan. 1:300. Øst opad. Målt af Kunstakademiets bygningsskole 1942.

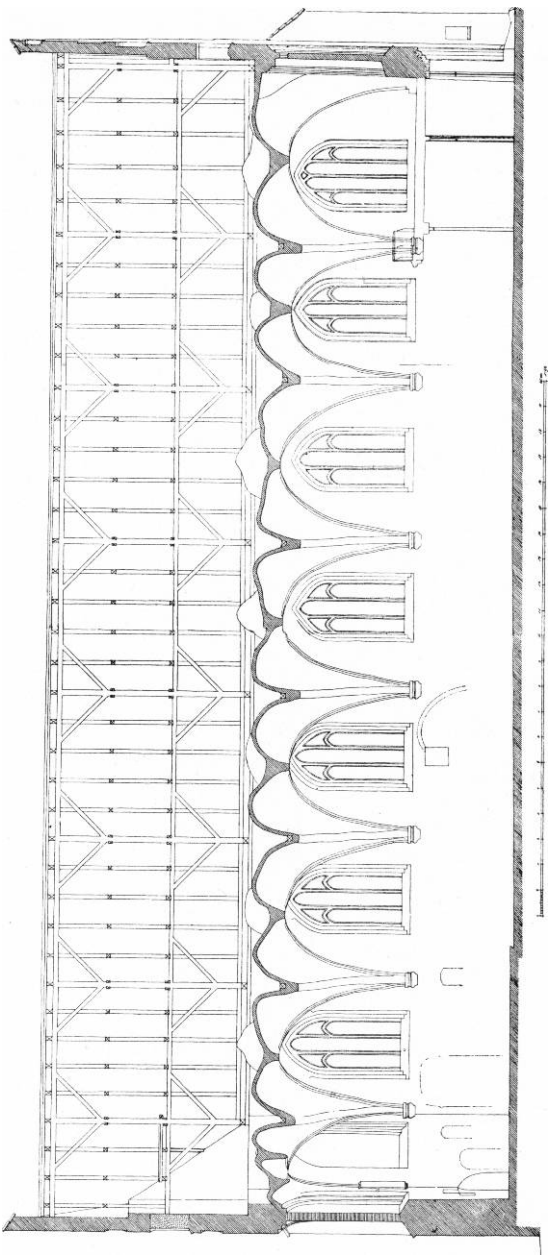

Fig. 4. Nykøbing. Længdesnit, set mod syd. 1:300.
Målt af Kunstakademiets bygningsskole 1942.

vinduerne i den øvrige del af kirken, samt at der ses et lille tilmuret, højtsiddende vindue ind mod tårnet, som ikke findes i de øvrige fag, men som sikkert markerer en fra begyndelsen påtænkt korsgang. Kirkens lange, østlige del er da opført i 2. byggeperiode; vestgavlen, som ikke er i forbandt med lang-

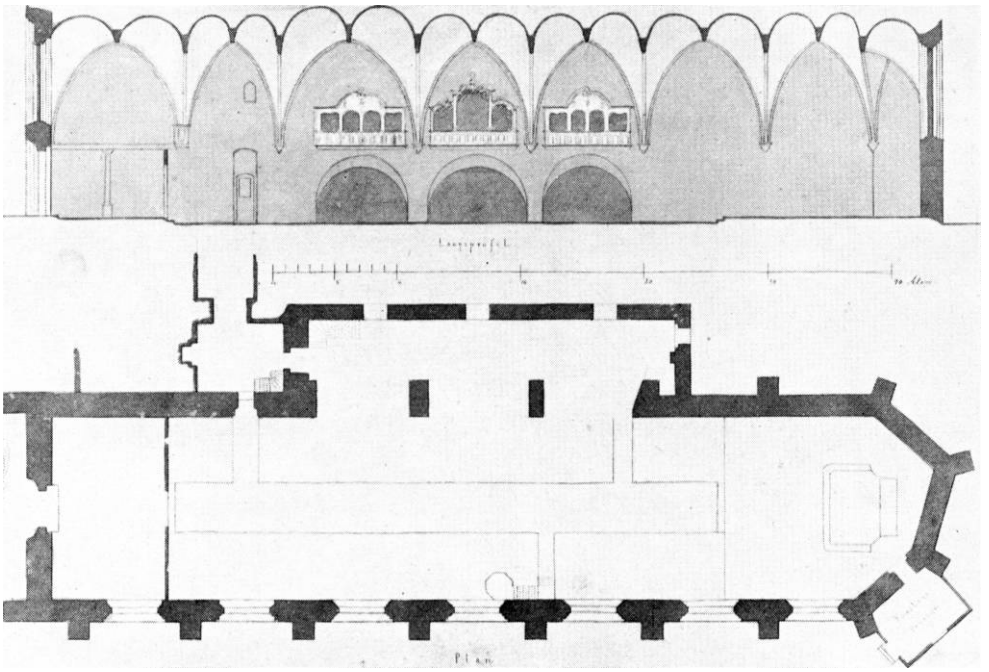

Fig. 5. Nykøbing. Plan og længdesnit. Målt af Herholdt 1872.

murene, og hvis stilformer viser overensstemmelser med østgavlens, er nyopført på samme tid og måske rykket lidt mod vest. Tårnet, der står på kirkens og klosterfløjens mure, repræsenterer 3. byggeperiode, korsgangens understokværk 4. og endelig dennes andet stokværk 5. og sidste middelalderlige byggeperiode. Hele byggeprogrammet er efter stilformerne at dømme gennemført i tiden op mod år 1500. Endnu 1507 udbetaltes af guardianen 100 mrk. for mursten fra dronning Christines teglværk på Tranekær[6].

Efter reformationen har kirken fået tilbygget et sakristi samt i det mindste eet gravkapel. Under koret er der gravkældere, som 1874 blev overhvælvet med beton.

Langhuset er bygget i to afsnit markeret ved et stød i murværket, som på sydsiden ses østligt i andet fag fra vest. Som ovenfor anført synes der at være en mulighed for, at den vestre del — i modstrid med almindelig middelalderlig kirkebygningsskik — er bygget først, selvom tidsforskellen ikke er stor. Uden hensyn hertil beskrives kirken i det følgende fra øst mod vest.

Den østlige del består af den meget skæve, tresidede korafslutning samt fem fag. Hvert fags udstrækning er nøjagtigt det halve af skibets bredde. Materialet er i alt væsentlig røde munkesten i et noget blandet munkeskifte med tynde, ridsede vandfaldsfuger, men der findes dog adskillige sorte bindere

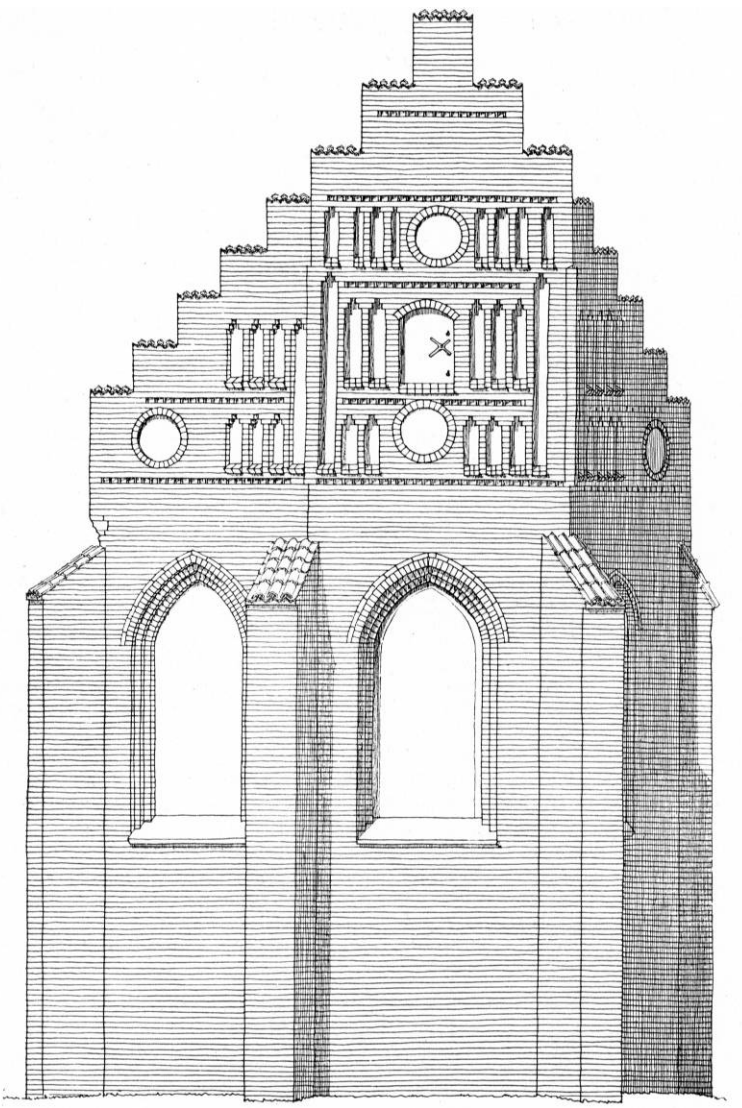

Fig. 6. Nykøbing. Korafslutningen. 1:150. Målt af Kunstakademiets bygningsskole 1942.

og i murens øvre del gule eller flammede sten. I langmurenes indersider ses store partier af kridtkvadre, der antagelig stammer fra det †S. *Nicolai kapel,* der var klosterkirkens forgænger. Der er ingen synlig sokkel. Kirken inddeles taktfast af munketeglsafdækkede støttepiller, der er i forbandt med murene. Hvert af østgavlens tre fag har et stort, spidsbuet, mangefalset vindue med løberskifte udenom stikket. 1746 var et af vinduerne »rent borte« og dækket af brædder; det blev da tilmuret af Lars Prip (rgsk.); nu står de alle tilmurede. Gavltoppen, der næsten helt er muret af flammede sten, har en rig

blændingsdekoration og skæve savskifter (fig. 6). De halvandenstens gavlkamme er nymurede 1874 som erstatning for de ældre helstens (rgsk.).

Sydsiden er stærkt repareret. De store, mangefalsede vinduer har stik som østgavlens; 1832 blev deres gamle stavværk erstattet af trævinduer[7]; det nuværende stavværk og den inderste fals skyldes restaureringen 1874. Dækkede af sideskibet står endnu nordre langmurs udvendige støttepiller, ved det østlige fag er de meget slankere end de øvrige og sikkert først dannede, efter at klosterets østfløj er revet ned; muligvis repræsenterer de rester af klosterfløjen, der har efterladt et højtsiddende tagspor på kirkemuren. I faget sidder ca. 1 m over terræn to tilmurede, fladbuede døre. I den vestlige del af andet fag, der iøvrigt er stærkt repareret, ses umiddelbart under gesimsen et tilmuret, fladbuet vindue, som indvendigt er dækket af kirkens hvælv.

Indvendigt ses i østgavlen 133 cm over gulvet to fladbuede nicher, hvis skrånende bund synes at antyde, at de oprindelig har været vinduer. Spor af lignende nicher ses i skråfagene; her har tidligere stået bogskabe[7]. I søndre skråfag har været hugget en dobbeltfalset, fladbuet døråbning til det senere forsvundne sakristi (se s. 216). I sydsidens første fag står en ca. 2 m bred, tilmuret åbning, måske til Herfordts kapel (se s. 216), og under gjordbuen til andet fag — altså udvendigt dækket af støttepillen — 170 cm over gulvet en lille tilmuret, fladbuet niche. I tredie fag og lidt ind i fjerde ses et krumt rulskifte, hvis top ligger et skifte under vinduet; det har en længde af ca. 350 cm og står formodentlig i forbindelse med et nu forsvundet mindesmærke. Nordsidens første og andet fag er for størstedelen dækket af ahnetavlen. Dog ses de to tilmurede døre og under gjordbuen en niche, der går helt til gulvet. Over denne og umiddelbart vest for sidder en lille fladbuet, tilmuret åbning gemt bag ahnetavlen. Døren til præsteværelset er ny, og tredie til femte fag er ved gennembrydningen af de spidse arkadebuer så stærkt fornyede i blokskifte, at kun mindre partier under hvælvingskonsollerne, visende kridtkvadermurværk, er bevarede.

Den vestlige del tager sin begyndelse østligt i sjette fag ved et stød i murværket, der indvendigt dog først fornemmes ca. 2 m over gulvet. Sydsiden er delvis skalmuret, men dens murværk består iøvrigt af meget forskelligartet munkestensmateriale. I denne byggeperiode er ikke anvendt kridtsten. Sydsidens vinduer er rigt profilerede med affasninger og rundede led. Deres omløbende løberskifte er ikke oprindeligt, men senere hugget som en falsk fuge. Det vestligste af vinduerne er så bredt, at dets stavværk har måttet firdeles i modsætning til de øvrige vinduers tredeling. Indvendigt ses i sjette fag en høj, smal, fladbuet dør til tårnrummet; den er efter indbygning af det nye tårnhvælv gjort lavere. Over døren ses et tilmuret vindue, der har haft sin underkant ca. 5 m over kirkegulvet, og som viser sin fladbues afrundede kant ind

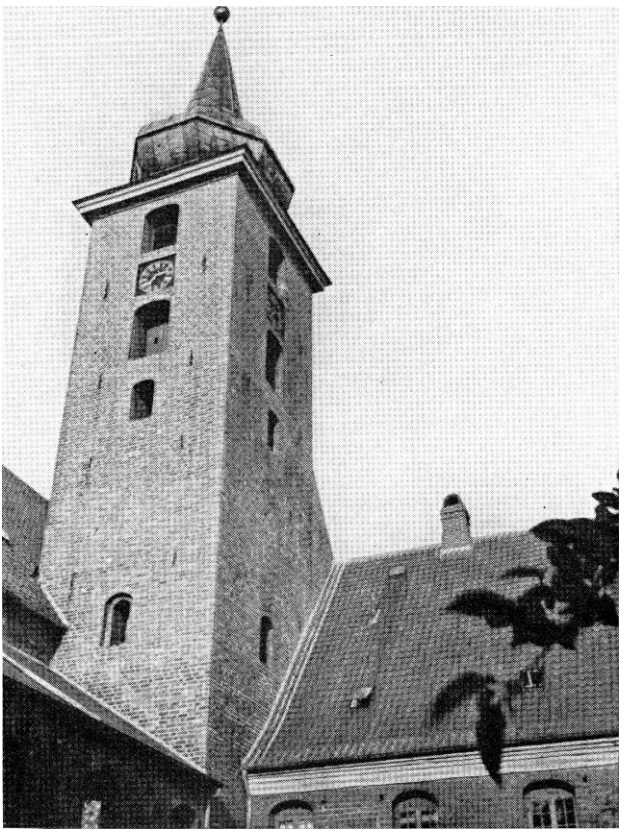

Aa. Rl. 1947

Fig. 7. Nykøbing. Tårn, set fra nordøst (s. 214).

mod tårnets mellemstokværk 160 cm højere oppe. I det vestligste fag ses en tilmuret dør til vindeltrappen i muren mellem kirken og klosterfløjen samt tre tilmurede, højtsiddende vinduer i klostergavlen, som er blevet tillukkede, da kirken blev opført.

Ændringer og tilføjelser. Vestgavlen er som omtalt yngre end de tilstødende langmure og ikke i forbandt med disse. I modsætning til kirkens øvrige mure hviler gavlen og dens to brynede, munketeglsafdækkede piller på svære syldsten. Hver af pillerne har forneden til alle tre sider en firkantet blænding; i den søndre er indsat et solur (s. 230). Vestportalen er i sin nuværende form ny, men dørstedet er sikkert gammelt. Over det sidder et stort, mangefalset, spidsbuet vindue med løberskifte langs stikkets overkant. Dets firdelte stavværk skyldes restaureringen 1874, da vinduet blev genåbnet og forstørret efter at have stået tilmuret siden 1767 (rgsk.). Indvendigt er vinduet profileret med affasninger, hulkanter og rundstave. Gavlfeltet har en fladbuet, dobbelt-

falset glug omgivet af en stærkt varieret blændingsdekoration i slægt med østgavlens. Kamtakkerne er restaurerede.

Tårnet (fig. 7) er opført med to sider stående på kirkens og klosterfløjens mure. Understokværket er helt indkapslet i bygningen; det har en dobbeltfalset, fladbuet dør til klosterfløjen og den foran omtalte dør til skibet samt senere huggede, fladbuede åbninger til korsgangene. Tårnrummet havde oprindelig et hvælv, der var højere end det nuværende. Over korsgangenes tage ses tårnets murværk muret i munkeskifte med sorte bindere. Adgangen til tårnets andet stokværk har oprindelig været ad en vindeltrappe med indgang fra klosterfløjen; nu er kun en ruin af trappen tilbage. Andet stokværk har mod nord haft et dobbeltfalset, fladbuet vindue[8], der er blevet dækket ved korsgangens opførelse. I østsiden er muligvis et tilsvarende vindue med udvendigt spidsbuet spejl blevet omdannet til dør for at skaffe adgang til søndre korsgangs andet stokværk. I vest ses op mod den gamle klostermur en 64 cm dyb, spids vægbue, som har hele rummets bredde og hviler på udkragninger med rundet underkant. Under buen har en lav, dobbeltfalset, fladbuet dør ført ud til vindeltrappen. Rummet viser spor af at have været overhvælvet. I sydmuren ses det ovenfor omtalte vindue fra kirken. Tredie stokværk har i øst og nord en dobbeltfalset, fladbuet glug; en lignende mod syd er tilmuret. I samme side har rummet en stor, spidsbuet spareniche. I fjerde stokværk ses tilmurede glugger mod øst og nord; den østre er fladbuet, den nordre spidsbuet med en tilmuret skjoldblænding på hver side. Med femte stokværk slutter det middelalderlige murværk over en senere indsat, kurvehanksbuet glug i øst og nord. Hvorledes det middelalderlige tårntag har været, vides ikke med bestemthed; der tør ikke lægges altfor stor vægt på, at der på Resens plan (fig. 1) er vist et almindeligt sadeltag, men muligvis er det rigtigt.

Sideskibet er, som flere gange nævnt, klosterets søndre korsgang. Ydermuren er bygget af røde munkesten i munkeskifte på en svær kampestenssyld. En stribe i murværket mellem de to stokværks vinduer samt en betydelig forskel i stentykkelsen markerer, at bygningen en tid lang kun har haft eet stokværk, hvis syv spidsbuede vinduer har nymuret stavværk i gamle false. Gangen, der senere ofte betegnes som mørke gang eller kirkens lille gang, har haft fire fag hvælvinger, som blev nedbrudt og genopført 1874; dog var den østlige allerede styrtet ned 1746 (rgsk.). Andet stokværk, der oprindelig har haft indgang fra tårnet, har seks fag fladbuede, retkantede vinduer, der ligesom første stokværks har en hulkant indvendigt. Østgavlen bestod 1746 af bindingsværk og brædder, der antagelig er sat op, da klosterets østfløj blev revet ned. Et spor på tårnmuren viser, at kirkens tag tidligere har fortsat ud over sideskibet, en tegning fra 1869[9] viser, at det har været teglhængt.

Ændringer og tilføjelser efter reformationen. Det var forholdsvis nye og gode

bygninger, borgerne overtog, da kongen på reformationstiden skænkede dem klosterkirken til sognekirke og vestfløjen til rådhus (s. 206). Kirkebygningen kunne uden videre tages i brug til den nye gudstjeneste, og der gik 80 år, for større arbejder blev sat i gang. Det var den energiske dronning Sophie på Nykøbing slot, der udstrakte sin virketrang til byens kirke og 1613 skænkede 800 dlr. til indbygning af hvælv; to år efter måtte hun yderligere yde 500 dlr., og endelig 1616 bekostede hun hvælvenes staffering[10]. Selvom overhvælvningen har været projekteret fra første færd, er det åbenbart, at man har ladet sig nøje med et bræddeloft, indtil dronningen påtog sig at fuldføre kirken efter det oprindelige byggeprogram. De noget lave, rundbuede hvælv har meget højt puklede, uregelmæssigt murede kapper (fig. 4), der skærer ned over vinduesbuerne og iøvrigt går glat over i væggene. De halvstens ribber er fasede, gjordbuerne har afrundet profil. Det nederste af den temmelig brede, fire skifter høje vægkonsol er borthugget ved ahnetavlens opsætning 1627; 1825 mente man om de øvrige, at de »var af en usædvanlig Størrelse og havde en større Udladning, som de til Ziir eller Nytte behøvede«, og de blev alle omdannede (rgsk.) til en plump konsol med et lille tandsnit i underkanten, som endnu er bevaret i nordvestre hjørne, mellem østvinduerne og umiddelbart øst for nordsidens arkader. Resten har rimeligvis fået deres nuværende karnisform 1872, da mureren blev betalt for at reparere hvælv og hugge gesimssten (rgsk.).

I sidste halvdel af 1600'rne var kirkens tilstand temmelig dårlig, og der blev samlet ind i hele landet for at skaffe penge til restaureringen. Det var især tårnet, det var galt med, og det lykkedes virkelig at skaffe en kapital til dets fornyelse. Uheldigvis måtte kirkebestyrelsen stille den til disposition som lån, og da man 1754 havde hugget grundsten til et nyt tårn i forventning om at få pengene tilbage, blev man skuffet og måtte standse arbejdet[11]. 1758 meddelte inspektionen stiftamtmanden, at en del af tårnet allerede var faldet ned, og at ingen vovede sig op i det for at ringe[12]. Man ønskede at bygge et nyt tårn ved vestgavlen og havde indsendt et forslag, som Thura imidlertid fandt umoderne og dyrt. Han udarbejdede et nyt forslag, som blev godkendt, men af økonomiske grunde ikke gennemført. Endelig besluttede man sig til at forhøje det gamle tårn efter lokale håndværkeres forslag, efter at to københavnske mestre havde afgivet deres skøn (rgsk.). Det kostede 5375 rdl. og blev indviet 1766[13]. Det nye murværk er opført i to stokværks højde i krydsforbandt. Hvert stokværk har til alle sider store, kurvehanksbuede glugger. Sandstens(?) gesimsen har en kraftig udladning under det kobberdækkede løgspir, der har fløjstang med kronet C 7 og 1766. Den blæste ned 1852[14] og fornyedes 1873 samtidig med, at kobbertaget blev repareret (rgsk.). 1847 blev tårnhvælvene i tårnrummet og i andet stokværk nedbrudt; sidstnævnte sted blev hvælvet genopført efter model fra vestfløjens korsgang (rgsk.).

†*Tilbygninger.* 1665 fik apoteker i København Christopher Herfordt tilladelse til at lade sin begravelse indhegne med et gitterværk og sætte et halvtag derover[15]. Den lå på sydsiden af kirken og var »muret og indrettet« af hans far[16] og var øjensynlig en åben halvtagsbygning. 1754 lod kirkeværgen den opbygge med sadeltag, der omtales gesimser, og at loftet blev anstrøget med sort oliefarve og hvide lister (rgsk.). Man hører ikke om andre kapeller, før der 1826 gives tilladelse til nedrivning af det riegelske kapel og Seidelins begravelse[17]; måske er det forskellige betegnelser for den samme ting. 1839 afpudsedes det stykke mur, hvor det gamle kapel havde stået (rgsk.).

Sakristiet nævnes første gang 1720, da det havde givet sig noget ud fra kirkemuren (rgsk.). På Herholdts tegning[18] er det vist som en lille bindingsværksbygning på korets søndre skråfag, og ved restaureringen 1874 blev det fjernet, og et nyt præsteværelse blev indrettet østligt i sideskibet med dør til koret.

Når våbenhuset omtales i regnskaberne, f. eks. da det fik nyt loft 1774—75, skal det sikkert ikke forstås som en selvstændig bygning, men som det stadig eksisterende aflukke inden for vestportalen.

Pulpiturerne i sideskibets andet stokværk (fig. 8) blev indrettet før 1680, da der blev bygget en ny trappe op til dem (rgsk.). På loftet ses nu toppen af en bred bue over det østligste, og puds på murene viser, at de har stået med åben tagstol til hanebåndshøjde. Først 1872 blev loftet sænket og lagt af stafferede brædder (rgsk.). Vestligst på sideskibsloftet fører en lille, kurvehanksbuet gang gennem kirkemuren ind til kirken. Den stammer fra o. 1700, men er nu tilmuret.

Sideskibets understokværk stod endnu 1766 kun i forbindelse med kirken ved en almindelig dør (rgsk.), men senere blev hugget tre grove, rundbuede arkadebuer, hvis form Herholdt forbedrede 1874 samtidigt med, at pulpituret ovenover fik sine spidsbuede tvillingåbninger, og de gamle korsgangshvælv blev muret om (rgsk.)

Udover indretningen af sideskibet havde restaureringen 1874 til hovedformål at udskifte de 1831 indsatte trævinduer[19] med muret stavværk samt udbedring af almindelig brøstfældighed. Korgulvet var 1858 lagt med gule og blå fliser (rgsk.), nu fik skibet gulv af mursten i mønster. Hele restaureringen kostede 27659 rdl. 3 m. 9 sk.

Kirketaget har til begge sider haft kviste, der nævnes første gang 1771 (rgsk.). Den søndre blev taget ned 1839. Tagværkerne blev fornyet 1872 med anvendelse af enkelte gamle tømmerstykker. Ved denne lejlighed må sideskibets tag, der tidligere gik i flugt med hovedskibets, være sænket og samtidig skiferdækket. Skibets middelalderlige tagværk, der har efterladt spor i tårnets murværk, ses at have bestået af 13—15 cm brede spær, der har stået med ca. 100 cm's afstand. Hovedskibet er teglhængt.

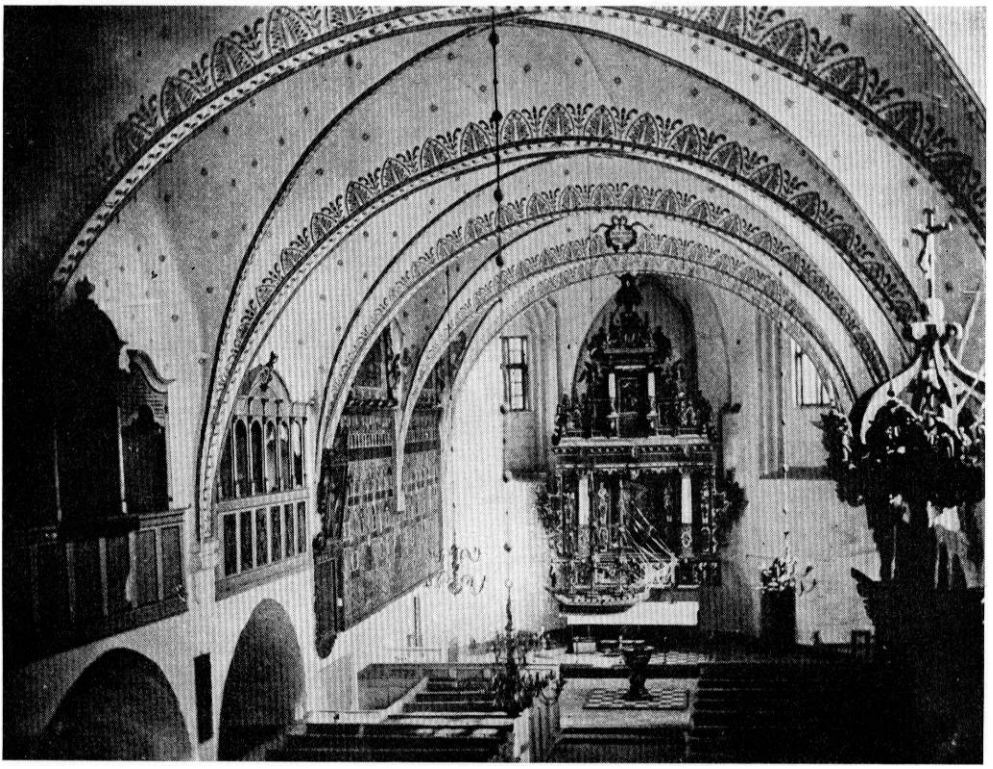

Fig. 8. Nykøbing. Indre, set mod øst. Før restaureringen.

KALKMALERIER

Kirken fik antagelig sin første kalkmalede udsmykning, da dronning Sophie 1616 lod hvælvene staffere. 1874 dekorerede malermester C. Weber igen ribber og gjordbuer efter egen tegning (rgsk.). Disse mådeholdne dekorationer er nu overkalkede. I sideskibets vestligste pulpitur er på kirkemuren gråt i gråt med fraktur fra o. 1700 malet en religiøs indskrift på tysk samt en figur.

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten, men senere gjort større.

Alterbordspanel, 1600'rne. På forsiden to store, glatte fyldinger, på kortsiderne een, gennemskåret og hævet bagtil, hvilket sikkert er sket samtidig med, at altertavlen løftedes ca. 30 cm over alterbordet. Oprindelig højde 105 cm. Samtidig staffering bestående af store, grønne draperier med sorte kvaster. På nordsiden indskårne initialer og årstal, det ældste 1731.

Aa. Rl. 1947

Fig. 9. Nykøbing. Indre, set mod vest.

Alterklæder. 1) 1600'rne, af vinrødt fløjl med granatæblemotiv.

2) 1719, stærkt fornyet, men med gammelt midtstykke, hvorpå et stort guld- og sølvtrådsbroderi, Frederik 4.s kronede spejlmonogram, flankeret af palmegrene, hvori slynger sig et bånd med versalindskriften: »Dominus mihi adiutor« (»Gud er min hjælper«), og forneden elefantordenen og årstallet 1719. Skænket kirken 1767 af Christian 7.; tidligere i Nykøbing slotskirke (rgsk.).

†*Alterklæder.* 1) 1553, af gyldenstykke med sorte fløjlskanter og indskrift med latinske bogstaver, nævnt 1705 (rgsk.).

2) 1688 solgtes et gammelt alterklæde til Veggerløse kirke for 10 rdl.

3) Nævnt 1705, brunt fløjl med fryndser (rgsk.).

4) 1715, blommet fløjl med sølvkniplinger, skænket af madame Raun (rgsk.).

Altertavle (fig. 10) i høj-renaissance, fra o. 1616, da dronning Sophie gav kirken 500 dlr. »til et nyt Alter og til Udstaffering af den ny Hvælving«. På den ene søjle stod tidligere årstallet 1618[20]. Tavlen hidrører utvivlsomt fra samme værksted som altertavlen i Rødby kirke (s. 161). Kraftig arkitektonisk opbygning med dygtigt skårne enkeltheder.

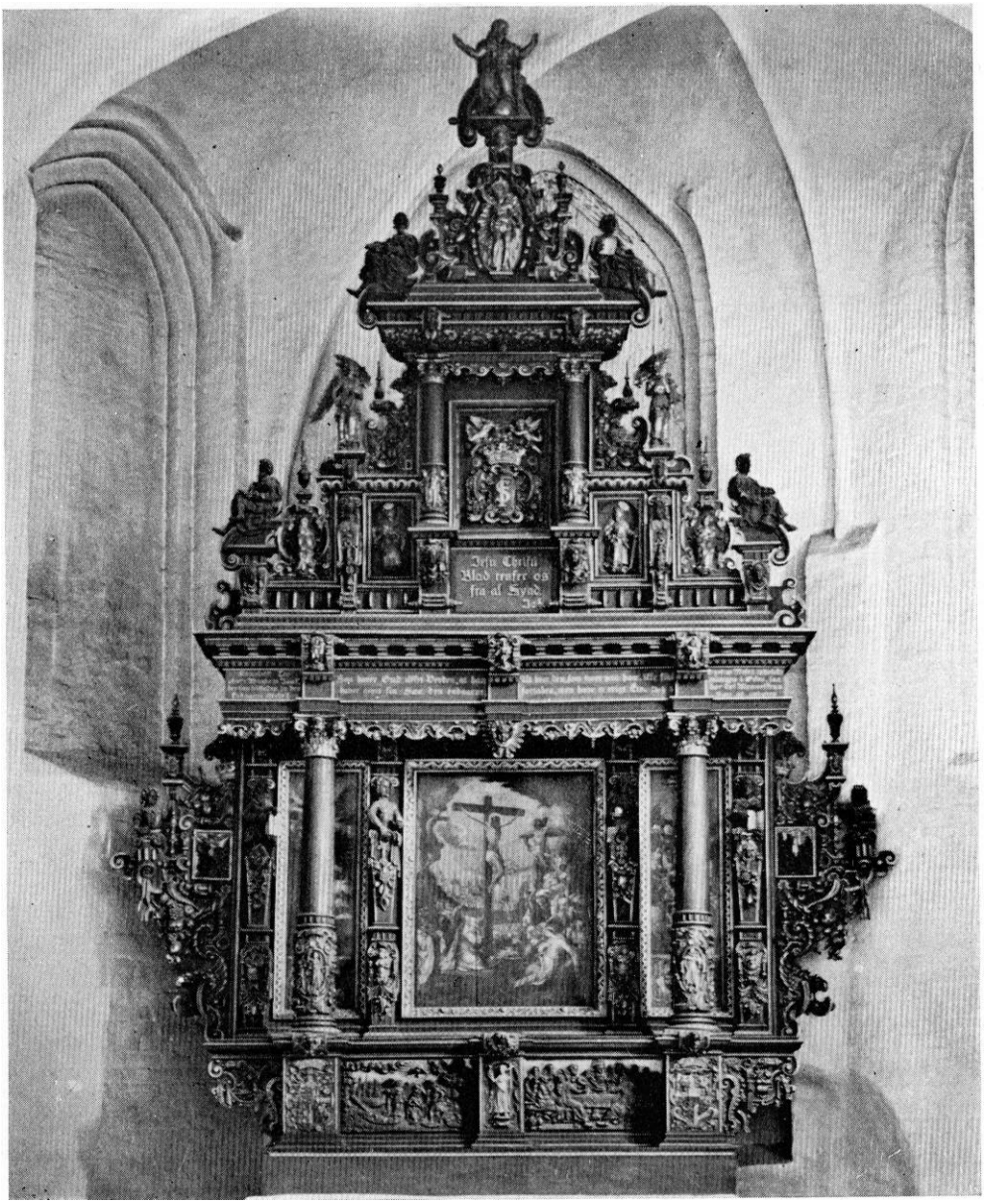

O.N. 1944

Fig. 10. Nykøbing. Altertavle (s. 218),

I storstykket lindes tre felter med malerier flankeret af udskårne hermer på rammestykkerne, Adam og Eva mellem »det gamle« og »det ny Testamente«, Moses og Kristus (?). Storsøjlerne, som er placeret midt for sidefelterne, har korinthiske kapitæler og prydbælter, hvis rulleværkskartoucher indfatter to kvindelige dyder, retfærdigheden og kærligheden. På søjlepostamenternes for-

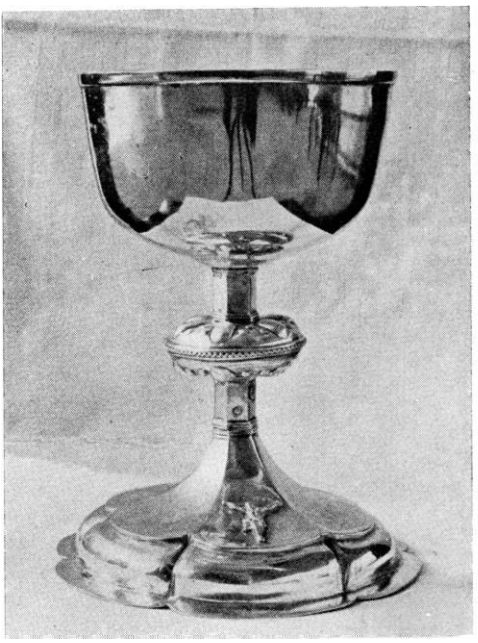

O. N.1944

Fig. 11. Nykøbing. Alterkalk (s. 221).

O. N. J 944

Fig. 12. Nykøbing. Alterkalk (s. 221).

sider er udskåret det danske og det mecklenborgske våben og på postamentfremspringet i tavlens lodrette midtakse »Troen«. I de to postamentfelter findes relieffer forestillende Kristi dåb og nadveren. Den stærkt fremspringende storgesims har smalle, udskårne hængeborter under arkitraven, glatte frisefelter og en profileret kronliste med tandsnit og konsoller. På gesimsen, ovenover søjlerne og på midten er anbragt bøjlekonsoller, spiralsnoede og med engle bærende lidelsesredskaberne. Topstykket er kraftigt og stærkt opdelt, dets midtparti hævet i forhold til sidepartierne og anbragt på et højt postament. Midtfyldingen, som rummer en kronet rulleværkskartouche med initialerne F S, flankeres af små søjler med korinthiske kapitæler og prydbælter; disse har på forsiden nøgne dyder, klogskaben og styrken. På postamentfremspringenes forside er diademhoveder. Postamentfeltet er glat. I de små, lavtsiddende sidefelter findes udskårne figurer forestillende Peter og Paulus med glorieskiver over hovedet under små, pærestavprydede gesimser, der inderst løber af på småsøjlernes prydbælter og yderst bæres af hermer med frugtbundter på skafterne. På storgesimsen er iøvrigt anbragt dyderne mådehold og håb indrammet af rulleværkskartoucher og yderst siddende på volutsvungne gesimser to evangelistfigurer. Over sidefelternes hermer basunblæsende engle. Topstykkets søjler bærer en kraftig gesims, hvis store, runde led er prydet med beslagværk, over søjlerne er der volutsnoede bøjlekonsoller

med diademhoveder. Øverst afsluttes tavlen af en udskåret gavl i form af en gennembrudt rulleværkskartouche med den opstandne frelser flankeret af siddende evangelister yderst på gesimsen. Allerøverst Kristus tronende på jordkloden. Storvingerne prydes af rulleværk, frugtklaser og fantasifigurer samt i to små, rektangulære felter bebudelsen og hyrdernes tilbedelse. De små postamentvinger har rulleværk og en profileret herme med bruskværk på skaftet; små rulleværkstopvinger og fugle flankerer topstykkets midtfelt.

O. N.1944
Fig. 13. Nykøbing. Vinkande 1692 (s. 222).

Storfeltets malerier, på træ, hidrører utvivlsomt fra Antonius Clements værksted. I det store midtfelt korsfæstelsen, i de smalle sidefelter Isaks ofring og slangen i ørkenen. Under sidefelternes malerier malede kartoucher med gylden fraktur, 1. mosebog 22 og 4. mosebog 21. På storgesimsens frise og topstykkets postament indskrifter fra tavlens restaurering 1874. De afløste tavlens oprindelige indskrifter på tysk, som man 1872 besluttede at fjerne[21]. Med undtagelse af postamentfremspringenes våben, som er stafferede i farver, og frisernes blå baggrund for indskrifterne, står tavlen i renset træ med forgyldning. 1832 sad alle farver og guldet som støv på træet, idet olien i farven var fortæret, og 1874 aftoges den gamle farve af alteret, der lakeredes og forgyldtes af malermester C. Weber (rgsk.). Som forlæg for korsfæstelsesbilledet har Clement benyttet J. Sadelers stik efter Christoph Schwartz.

Altersølv. Alterkalke. 1) (Fig. 12) sengotisk, fra o. 1500, 18 cm høj. Sekstunget fod med bred, sekstunget fodplade og lodret standkant med rudemønster. På foden pånittet en støbt krucifiksgruppe. Kort, rundt skaft med minuskelindskrift mellem riflede rundstave over og under knoppen: »Ave Mari« og »Waldenrod«. Stor, flad knop med stærkt fremspringende rudebosser, hvori står: »Ihes(u)s« og mellem bosserne blade med skraveret stavværk. Samtidigt glat bæger, som spidser stærkt nedadtil. Nylig er påloddet en hældetud. 2) (Fig. 11) o. 1670, 20 cm høj. Lav, sekskantet fod med tunget fodplade og knækket vulst, graverede barokblomster og pånittet, støbt krucifiksfigur. Sekskantet skaft med bred, flad knop, vandret midtdelt af en gennembrudt bølgeliste og med drevne bosser på over- og undersiden. Bredt bæger med forstærket rand.

O. N.1942
Fig. 14. Nykøbing. Alterstage 1501 (s. 223).

Diske. 1) Glat, med cirkelkors. 2) Samtidig med kalken fra o. 1670, glat. 3) Glat, med påloddet krucifiks og mestermærke for H. P. Kreiberg 1862 (rgsk.). Tre † *kalke* og † *diske* samt tre sølvskeer blev 1531 konfiskeret af kongen[22]. †*Kalk* med årstallet 1593 og navnene Friderich Hobbe til Bosserup, høvedsmand over Nykøbing, og Fru Gidsel Urne[23].

Oblatæske, 1656, 5,7 cm høj, cylinderformet og glat med en smal bort langs bunden. På låget kort latinsk versalindskrift med navnet på giveren, sognepræsten Jess Jessen og årstallet.

Vinkande (fig. 13). 1692, 19,5 cm høj. Rund profileret fod med let skrånende fodplade og vulst, pæreformet korpus og hældetud smykket med støbt maske. Låg med vulst og profiler og øverst i et konvekst felt Hobbes og Urnes våben og initialer i drevet og graveret arbejde. Gæk af form som drueklase og hank endende i skjold. I hjerteformet akantusramme under tuden versalindskriften: »Anno 1593 hafver erlig oc welbyrdig Mand Frederich Hobe til Boserup Høfvidtzmand paa Nykiøbing och Aaleholm och hans kiere Hustru erlig och welbyrdig Frue Frue Sidtzel Wrne gifved denne Kande til Nykiøbings Kirche. Anno 1692 er dend forbedret och omgiort«. Våbenskjoldet er sikkert overflyttet fra den gamle kande. Kanden har et hul i den ene side og bruges ikke mere.

Sygekalk, 1871, stemplet H. P. Kreiberg.

† *Sygekalke.* 1) Nævnt 1677, da guldsmed Anders forbedrede »det sølf Commetken« til sygekalken (rgsk.).

2) 1690, forfærdiget på foranledning af sognepræsten Jens Michelsen Veil »af et fordum Stykke Sølv kaldtes Støvlebratse (beslag) og forbedret af Kirkens Penge« (præsteindb. 1755).

3) 1705, skænket af Jestaysen Tiisen (præsteindb. 1755).

Alterstager (fig. 14), 1501, 49 cm høje. Rund, profileret fod, snoet, sekskantet skaft med sekssidede, profilerede ringe forneden og på midten. Rund, profileret lyseskål med lysetorn af jern. På foden graveret minuskelindskrift: »Anno d(omi)ni 1501 Heyne Bispenrade«, sikkert navnet på giveren.

Bibel fra 1768 i folioformat, tysk, trykt i Nürnberg, med talrige stik. Indbundet i rokokoagtigt skindbind, på ryggen årstallet 1811. Ifølge indskrift testamenteret kirken af fru Olavia Andersen, født i Nykøbing 1853, død 1940. I sakristiet.

† *Bibel* i folio med fransk bind, forsølvet på ryggen, nævnt 1705 (rgsk.).

* *Akvamanile,* o. 1200—35, af malm, i form af en løve og med hank af en vingeløs drage, som har bidt sig fast i løvens nakke. Stiliseret, graveret manke. Akvamanilen, der nu er i Nationalmuseet, siges at have tilhørt Nykøbing kirke[24].

Hude fot.
Fig. 15. Nykøbing. Døbefont 1648 (s. 224).

Messehagler. 1) 1500'rne, spansk eller italiensk brokade med symmetrisk mønster af fletværksbånd og blomster. Rygskjoldet er sat sammen af flere stykker og bærer et senere påsyet guldkors med Kristusfigur i sølvbroderi. Guldkniplinger langs kanterne.

2) O. 1700, af rødt fløjl med påsyet, gyldent krucifiks og kantet med tre rækker guldgalloner. Skænket kirken 1767, tidligere i Nykøbing slotskirke (rgsk.).

† *Messehagler.* 1) 1660, hvortil brugtes blåt lærred og rød silke (rgsk.).

2) Nævnt 1705, brunt fløjl med sølvkniplinger og baldyret Kristi billede på ryggen og en due forpå (rgsk.).

3) Nævnt 1705, rødt fløjl med guld- og sølvkniplinger (rgsk.).

4) Nævnt 1705, brunt fløjl, gammel (rgsk.).

5) 1715, baldyret og af blomstret, rødt fløjl, skænket af madame Raun (rgsk.).

6) Beg. af 1700'rne, rødt fløjl med Frederik 4.s navn og krone broderet med guld. Skænket kirken 1766 af Christian 7. fra Nykøbing slotskirke.

† *Alterskranke,* nævnt 1669, da maleren betaltes for at staffere tralværket på knæfaldet (rgsk.).

Døbefont (fig. 15), 1648, 92 cm høj, af malm. Ottekantet, profileret fod med indpunslet rankeværk. Kort, tykt skaft, hvis udadbuede sider er smykkede med bruskværkskartoucher. Ottekantet, forgyldt kumme med bruskværksmasker og øverst en indskrift med reliefversaler: »Olle Nickls(søn) Karen Andesd(atter) Knud Bents(søn) hafver ladet bekoste denne Funt til Guds Ære 1648«. Signaturen: »Antony Wisse me fecit in Lubeck« (»A. W. gjorde mig i L.«) findes indprikket på to af kummens sider. Fonten blev 1832 renset af maler Broge og flyttet fra kirkens vestende op i koret[25].

Dåbsfad, o. 1650, et smukt, nederlandsk arbejde, ottekantet, 79 cm i tvm. I den konkave bund er udhamret og udpunslet en fremstilling af Kristi dåb i et slyngværk med fire store blomster. Også på randen findes slyngværk med figurer, Evas skabelse, bebudelsen, en nøgen, liggende kvinde med blomster i hånden og en figur med strålekrans om hovedet. Pånittet krog til et håndklæde.

**Dåbsfad,* sydtysk arbejde fra o. 1575, skænket til Nykøbing kirke 1639 af kaptajn Moritz Densen Busk og solgt til Veggerløse kirke (Falsters nørre herred) for tre rd. 1691 (rgsk.).

†*Fontelukke*[26], 1646, i det nordvestlige hjørne af kirken med udskåret og stafferet gitter forsynet med en dobbeltdør. Om udstyret af font og omgivelser, hvortil hørte en †*fontehimmel* og to epitafiemalerier, se s. 236; det blev bekostet af Karen Andersdatter Schytte, vinskænker Knud Bentzens hustru, som samtidig indrettede en begravelse for sig selv og sin familie på vestvæggen, nord for indgangen.

Korbuekrucifiks, 1646. Det lille hovede, som synker fremefter, ned mod højre skulder, bærer tornekrone. Kraftigt hår og skæg. Kroppen er slank og mager, det smalle lændeklæde har knude og snip ved højre hofte. Knæene stærkt bøjede, skinnebenene skarpe og fødderne lagt over hinanden. Lændeklædet er mørkebrunt med guld, karnationen grålig-rød. Samtidigt korstræ med fremadbuede arme. Krucifikset, som har været anbragt i forbindelse med fontelukkets udsmykning[27], hænger nu på skibets nordvæg over for prædikestolen.

†*Korgitter*[28], 1638, ifølge kontrakt med borgmestrene og kirkeværgen af 29. dec. 1637 forfærdiget af Jørgen Ringnis efter fremvist afridsning. Over døren var malet Jerusalem, og derunder læstes: »Min Agt er snarlig at boe i denne skiønne Stad«. På bagsiden fandtes en indskrift med borgmester Jacob Christensen og hustru Magdalene Jensdatters navne og angivelse af deres begravelses beliggenhed. Døren var udsmykket med skårne figurer: en Salvator oven på fordakningen, med to apostle næst under, prinsens (den udvalgte prins Christian) og prinsessens våben, med kroner og navne. Imellem fordakningen de andre ti apostle og inden i de seks fordakninger seks dyder.

O. N.1944
Fig. 16. Nykøbing. Prædikestol 1640, skåret af Jørgen Ringnis (s. 225).

Korgitret fjernedes ved istandsættelsen 1832. Af dets snitværk er i kirken bevaret topstykket med det store dobbeltvåben (nu anbragt på orgelpulpituret) samt i stiftsmuseet i Maribo to udskårne *figurer, Markus og en apostel, og to udskårne *bruskværksvinger; muligvis hidrører også et bomærkeskjold med vinskænker Knud Bentzens bomærke fra korgitret[29].

Prædikestol (lig. 16) fra 1640, et bruskbarokt arbejde af Jørgen Ringnis. I de fire fag lindes store muslingeskalnicher med udskårne figurer forestillende evangelisterne, på hjørnerne nederst mindre nicher, hvori deres tegn er anbragt, derover vingede englehoveder. I)e svungne postamentfelters lladsnit dækkes tildels af bruskværks hængeskjolde, som er anbragt under ligurerne. Postamentfremspringene på hjørnerne har diademhoveder. Gesim-

sen er profileret, dens underste led er en pærestav, det øverste, som har rankeværk og på hjørnerne bøjlekonsoller med englehoveder, er en samtidig tilføjelse af en anden hånd. Under stolen hængestykker og bøjler, der samles over volutkapitæl, som bæres af en stor figur, Moses med lovens tavler. Samtidig opgang med tre glatte fyldinger hvorimellem pilastre. Udsavede, bøjleformede hængestykker under vangen. Samtidig, rigt udskåret himmel, hvis profilerede gesims har glatte frisefelter, kronliste med rankeslyng og på hjørnerne englehovedkonsoller. Over gesimsen er på siderne gennembrudte bruskværksgavle og på hjørnerne putti med lidelsesredskaberne; fra hjørnerne udgår bøjler, som bærer en kugle med et udskåret krucifiks. I loftet er en sekskantet fylding med en strålesol. Himlen repareredes 1747 af Peder Rosenkilde snedker og forgyldtes af malermester C. Weber 1874 (rgsk.). Ny, broget staffering. I opgangens fyldinger er malet tre borgerlige våbenskjolde og initialerne HNS, AND og ONS henvisende til stolens givere Hans Nickeisen, Anna Nickelsdatter og Oluf Nickeisen, hvis fader Nickel Hansen Lundt var borgmester i Nykøbing[30]. I himlens frisefelter en frakturindskrift, Luc. 10, fra 1874. Under lydhimlen var opslået en 1874 fjernet indskrift, et gådevers om Kristus i to latinske hexametre, sandsynligvis en del af stolens nu helt forsvundne ryg-skjold[31]. 1832 rensedes og renoveredes stolen af maler Broge (rgsk.).

† *Timeglas* ved prædikestolen, foræret til kirken 1714 af skipper Jonatan Hansen (rgsk.).

Stolestader fra kirkens store restaurering 1874.

† *Stolestader,* nævnt i rgsk. 1) 1669 blev borgmester og rådmænds stole forhøjet med tralværk[32]. 2) 1758, skolens fem stole i koret, gjort af snedker Christoffer Bang.

†*Lukkede stole* (se fig. 5 og 8), nævnt flere steder i rgsk. 1) 1815 »den store blaamalede Stol ved Hvælvingen«, nedtaget 1825 og rimeligvis identisk med den vestligste af de tre † lukkede stole, som var indrettet over sideskibet, med snedkrede façader ud til kirkerummet; 1832 blev disse malet af Broge.

2—3) De to østligste fremtræder på et ældre fotografi (fig. 8). Den nærmest koret, fra o. 1750, havde brystningspanel med seks glatte fyldinger med malerier og åbningen et tilsvarende antal buer med pilastre, som bar en forkrøbbet gesims og en splitgavl. Den anden havde brystningspanel med seks glatte fyldinger og tre åbninger med udsavede baldakiner og en tredelt, svunget gavl med en kraftig, profileret gesimsliste.

4) På pulpituret i kirkens vestende, fjernet 1874, da et galleri anbragtes i stedet.

†*Præstestol,* nævnt 1663 og fornyet 1726 og 1833 (rgsk.).

† *Degnestol* fra 1833, da den maledes sammen med præstestolen af maler Broge (rgsk.).

† *Pulpiturer.* 1) 1724 forærede Christian Fridscher og hustru Christiana Maria Wichman kirken et nyt pulpitur, bygget fra vest og 12—14 alen langt, i den søndre side med givernes og øvrighedens navne (præsteindb.). Det var muligvis gjort af snedker Anders Jensen Eggert, som kom til Nykøbing fra Låland samme år[33]. Anstrøget med oliefarve (rgsk.).

2) 1757 byggedes et pulpitur over den store port og fonten, og orgelet flyttedes dertil (rgsk.).

† *Skabe.* 1662 nævnes dronning Sophies skab i koret (rgsk.). 1705 nævnes to vægskabe i korets nordside og et i søndre side med salig Peder Søfrensens bibliotek (se s. 231). 1832 malede Broge det lille, indmurede skab (rgsk.).

Orgel fra 1904.

†*Orgler.* 1) 1630—40 under bygning[34], 1710 brøstfældigt, 1757 istandsat for 280 rdlr., vistnok af orgelbygger Svane, Langeland (rgsk.), og fra korets sydside[34] flyttet til det samtidig opførte †pulpitur i kirkens vestende; 1758 maledes fløjene, og på rygpositivet sattes en indskrift med oplysning om indsamling til istandsættelsen og et religiøst vers af provst Wederkinck[35]. 1832 blev det repareret af orgelbygger Bergmann, Kiøng, og malet af Hans Broge (rgsk.).

2) 1848, bygget på samme plads af orgelbygger Ramus for 1700 rdlr. Panelklædningen maledes hvid og »Shateringen« ved de indvendige kanter blå (rgsk.). 1874 repareredes orglet for 600 rdlr. (rgsk.).

Pengeblokke. 1) 1584, jernbunden, rigt beslået med pyntesøm og omkring pengetragten en indskrift med navne på kirkeværgerne Lavritz Matse og Jens Rubert samt årstallet i jernbogstaver. Stor, trekantet taskelås.

2) 1600'rne, jernbunden og med hængelås. Ved kirkens indgang.

† *Pengeblok.* 1812 leverede snedkermester Schneider en blok af eg til at lægge bankosedler i. 1705 nævnes tre ny †*pengetavler* til de fattige og to gamle samt to sorte fløjlspunge, og samme år forfærdigede guldsmed Andreas en tavle, hvis sølv var blevet stjålet (rgsk.).

† *Præsterækketavle,* nævnt 1754 (rgsk.).

Lysekroner. 1) O. 1620, af usædvanlig form. Tungt profileret stang med ægformet midtled og flakt ørn foroven. 2 x 6 svagt nedhængende lysearme, og på ægleddet fem, oprindelig seks, s-formede prydarme med bruskagtige knopper. Kronen er ophængt i snoede jernstænger med forgyldte kugler; på den nederste stang er fastgjort en due. Mod syd i koret.

2) 1625. Stang med flakt ørn foroven, otte spinkle, stærkt nedhængende arme med mellemfaldende, ganske små prydbøjler. På hængekuglen graverede versaler: »Albret Albertson Ritze, Jurgen Robbert, Birgite Andersd(atter)« samt årstal og bomærkeskjolde. Ophængt i jernstænger med forgyldte kugler. Østligst i skibet.

3) 1660. Stang med vase- og balusterled. Foroven en kvindefigur i antik dragt

med oprakte arme, som på hovedet bærer den bøjle, dannet af to bukke, hvori kronen er ophængt. Stor hængekugle med knop i bladroset. 2 x 8 stærkt svungne og knækkede lysearme og prydbøjler, der består af skæggede masker i profil. På hængekuglen tysk versalindskrift med navnet på giveren Hans Fischer fra Lübeck og årstallet 1660. Ophængt i jernstænger med forgyldte kugler. I skibet, overfor prædikestolen.

4) 1650—75. Stang med flakt ørn foroven. 2 x 6 meget tynde og stærkt nedhængende lysearme, i den nederste række pyntearme med rosetter og mellem rækkerne tre prydbøjler i form af havheste. Ophængt i jernstænger med forgyldte kugler. Nordligst i koret.

5) 1740. Stang med stor hængekugle, balusterled og bøjle foroven. Seks nedhængende arme, hvorunder små prydbøjler. På hængekuglen indskrift med graverede versaler og kursiv: »Gud til Ære, Kircken til Prydelse er denne Lysekrone foræret 1740 ved de høje Kirkens Patroners Tilladelse og Aprobation, at de Lys som af Asmus Blieskov og hans Hustrue Catrine Degner var givet 1716 til Froprædikens mørkiste Tid nu kand tillige med til Juleaften Sangen i denne liden Gang paa sine behørige Steder forbruges«. Derefter Psalm. 1, 16. Vestligst i skibet.

Lysearm. O. 1600—25. En svær, ∽-formet arm, hvis ene slyng løber ud i et dragehoved med opspilet gab. På armen er anbragt en lille stående kvindefigur i folderig dragt. Yderst, vinkelret på armen, to mindre arme med lyseskåle og i midten et spir. Muligvis identisk med den lysearm, skænket af Doctor Weichelben, som omtales 1705 (rgsk.). Ved prædikestolen.

† *Lysearme.* 1) 1669 købtes en messinglysearm i Lübeck til sognepræstens stol (rgsk.). 2) Nævnt 1705, flyttet fra prædikestolen til den lille gang (rgsk.).

Kirkeskibe. 1) (Fig. 17) 1730. Tremastet orlogsskib, »Dannebrog«. Sort, nyere opmalet indskrift: »Dannebrog. Hans Hansen Møller 1730«, under bagbords kanoner. På styrbords side: »Trende af Nykøbings Søfolk renov. 1830«. I tredie hvælvingsfag fra vest.

2) Tremastet orlogsskib, »Prins Christian«. Vestligst i midtskibet.

3) 1891. Tremastet skruefregat, »Kronprins Frederik«. I femte hvælvingsfag fra vest.

† *Jordpåkastelsesspade* med sølvbeslag, nævnt 1802[36].

† *Tårnur,* nævnt 1662; 1715 med to visere i tårnet og een i kirken (rgsk.). På *skiven ind mod kirken, som er bevaret[37], står givernavnene rådmand Lars Poulsen Wendelboe og hustru Anne Bergishagen. 1834 stafferede maler Broge urskiven på vestsiden med mellemblåt og forgyldte tal og visere[38].

Solur, 1745, af sandsten, 85,5 x 63,5 cm. Solansigt i lavt relief med viserstok mellem øjnene og langs stenens tre sider kvarterstreger og romertal i relief. Over og under solen rimet indskrift med reliefversaler:

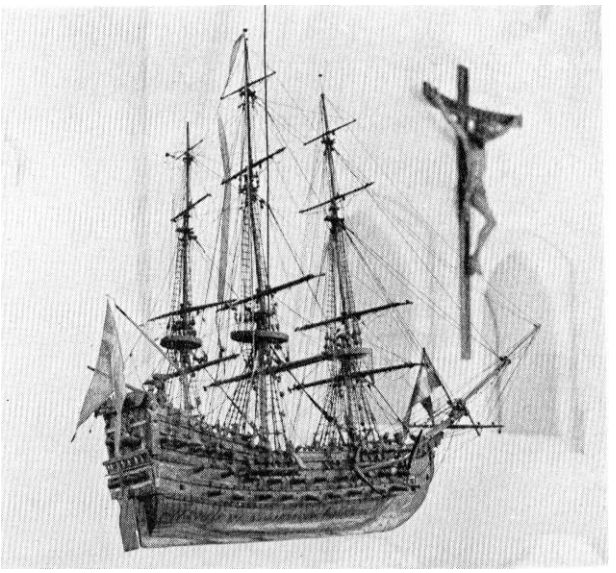

O. N.1944

Fig. 17. Nykøbing. Kirkeskib 1730 (s. 228).

Hvo skiender mig, den brænder
sig paa Herrens Straf og Vrede,
hvor du gaar, hvad oven staar,
agt vel, glem ey at bede. Ao 1745.

Vestligt på kirkens sydmur.

Klokker. 1) »Tingklokken«, 1400'rne, støbt af mester Gherard, og med den for ham særegne dobbelte rundstav om halsen. Indskrift langs halsen med smukt støbte, klare minuskier: »Ave Maria gracia plena Dominus tecu(m)« (»hil dig Maria, du benådede, Herren er med dig«). To støbermærker på klokkelegemet, indridsede i støbekappen, for den nordtyske (lybske?) mester Gherard. Hænger, som sikkert også oprindeligt, i nordgavlen af klosterets vestfløj. Tvm. 44 cm (Uldall 90).

2) 1470'rne, støbt af Johannes Nicolai. Minuskelindskrift om halsen: »Ih(esu)s avte(m) transie(n)s per medium illorum ibat; ora pro nob(is) b(ea)ta virgo Maria amen« (»men Jesus gik bort midt iblandt dem; bed for os, salige jomfru Maria, amen«). To støbermærker i form af bomærkeskjolde, sml. klokke i Kallehave fra 1477 (DK. Præstø amt s. 955). Tvm. 107 (Uldall 89). I tårnets øverste stokværk.

3) 1493. Tovsnoede bøjler med mandshoveder, støbermærke (nordtysk) på siden, langs halsen over trebladfrise minuskelindskrift på latin og plattysk: »O rex glorie Ih(es)u(s) (Christus) veni cu(m) pace, ame(n). An(n)o D(omi)ni m cccc xciii help Got un su(n)te Anna sulf drudde« (»o, ærens konge, Jesus

N. J. Termansen 1943

Fig. 18. Nykøbing. Engel fra ahnetavlen (s. 232).

N. J. Termansen 1943

Fig. 19. Nykøbing. Engel fra ahnetavlen (s. 232).

Kristus, kom med fred, amen. I Herrens år 1493. Hjælp Gud og S. Anna selvtredie«). Tvm. 93 cm (Uldall 285). I tårnets øverste stokværk.

4) 1634. Formodentlig støbt af Michel Westfael[39]. På siden et kronet C 5 og om halsen versalindskrift: »Denne Kloke er støbt hær i Nykøping Aar MDCXXXIV der P(rinceps) C 5 el(ectus) holt Hof, Her Palle Rosenkrandtz Ridder Slotz-Her«. Mellem ordene løvehoveder. I tårnets mellemstokværk. Tvm. 130 cm.

* *Bibliotek,* »bestemt til Kirke Tjenernes Brug«. Testamenteret kirken af dens første evangeliske sognepræst hr. Peder Sørensen, død 1589, og opbevaret i et skab i korets sydvæg (rgsk.), (se s. 228). 1829 solgtes bøgerne til stiftsbiblioteket i Roskilde[40].

Dronning Sophies ahnetavle[41] (fig. 20), kirkens mærkeligste stykke inventar, er udført af maleren Antonius Clement fra Odense og skænket til kirken af enkedronningen. Maleren, hvis mest betroede svend hed Evert Decker, påbegyndte sit arbejde 1622 og fik 1624 udbetalt en del af sit honorar, der var 500 courant daler. Tavlen blev dog ikke endelig fuldført før 1626, da billedhugger Frantz Kraeg modtog betaling for de to topstykker, hvoraf det ene bærer årstallet for opsættelsen, 1627.

Tavlen er sammensat af upløjede egebrædder (topstykkerne af fyr), som er

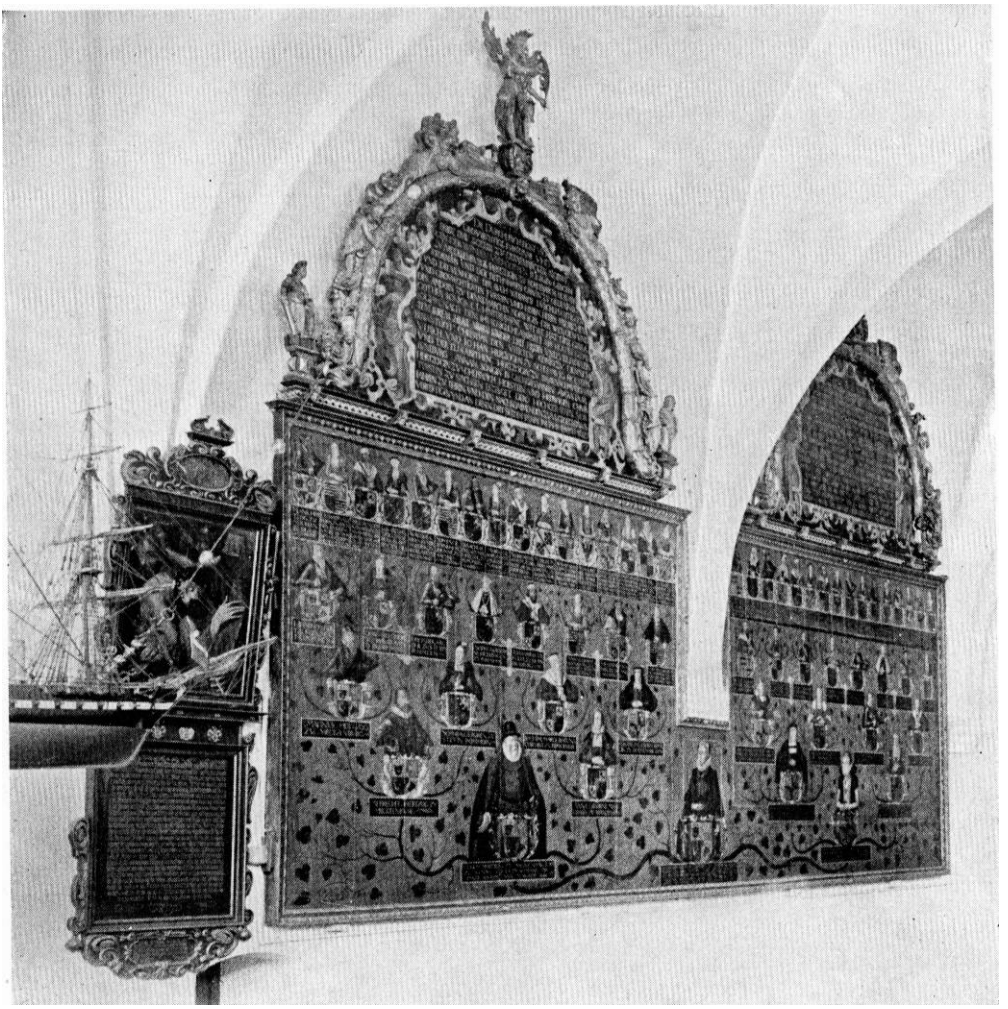

Pacht og Crone fot.

Fig. 20. Nykøbing. Dronning Sophies ahnetavle 1622—27, malet af Antonius Clement (s. 230).

samlet på noget forskellig måde i de to halvdele. Tavlens store flade, som udgør henved 33 kvadratmeter (foruden topstykkerne), er bemalet med olie på kridtgrund. På tavlen er fremstillet dronning Sophie (i midten, under gjordbuen mellem de to hvælv) og hendes forfædre i fem generationer, alle 63 personer som brystbilleder med våbenskjolde og navneplader. Figurerne, der er forbundet ved en vinrankes grene, aftager i størrelse opefter. Hver række omfatter en generation med dronningens fædrene ahner på heraldisk højre og mødrene på venstre halvdel af tavlen. Værdi som portrætter har dog kun billederne af fyrstestammens yngste medlemmer, hvor navnlig enkedronningen selv og hendes forældre, iført samtidens dragter, synes at være grundigt og redeligt

skildret. De ældre generationer derimod er fantasibilleder og de brogede dragter helt eller delvis opdigtet. Baggrunden har en brunlilla farve, og indskrifterne står med forgyldte versaler på ternet grund. Den profilerede ramme er stafferet og forgyldt.

Topstykkerne under hvælvene har en rigt udskåret ramme, en krans af vinløv og bruskværk med putti og engle. Forneden, yderst på gesimsen, står små, kvindelige figurer, »dyder«, støttende sig til skjolde. Begge topstykker krones af engle (fig. 18 og 19) i flagrende klædebon, den ene blæser basun, den anden vifter med palmegren. I topstykkernes store, halvcirkulære flader er malede rulleværkskartoucher, der indrammer to indskrifter (forgyldte versaler på sort baggrund) på dronningens modersmål; den højre lyder oversat og forkortet: Fru Sophie, dronning til Danmark etc., Frederik 2.s enke, har ladet forfærdige og på dette sted opsætte denne ahnetavle år 1627 sine forfædre til ære og de efterkommende til minde, efter at hun med højst samme herre fødte syv børn, Christian 4., konge til Danmark, Ulrich og Johan, hertuger til Slesvig Holsten, og Elisabeth, hertuginde til Braunschweig og Lüneburg, Anna, dronning i Storbrittanien, Augusta, hertuginde til Slesvig Holsten og Hedvig, kurfyrstinde til Sachsen. Sproget er stærkt tynget af de mange fyrstelige titler. Indskriften over tavlens venstre halvdel er fra 5. mosebog, 28, v. 1—8.

Ahnetavlen har været restaureret flere gange, sidst 1943 af N. J. Termansen[42]; ved denne lejlighed genfrembragtes den oprindelige bundfarve, som helt havde været dækket af en opmaling (vistnok hidrørende fra en restaurering 1874). De store revner, der skyldtes svind i træværket, udbedredes, ligesom mindre revner og afskalninger repareredes. Tavlen er ophængt på korets nordvæg og bæres nu af U-jern, som erstatter fire korte, indmurede egebjælker. Også talrige støttejern, der opefter var slået i væggen og fastgjort til tavlen, blev fornyet ved restaureringen.

GRAVMINDER

Epitafier. 1) O. 1610, uden gravskrift. Storfeltet flankeres af glatte søjler med joniske kapitæler og beslagværk på prydbælter og postamenter, de sidste med løvemasker på forsiden. Gesimsen er forkrøbbet og prydet med beslagværk. Topstykket rummer en arkadefylding, der flankeres af rillede, nedefter tilspidsende pilastre med volutkapitæler og krones af en gavl med et vinget englehoved. Storvingerne mangler; topvinger med beslagværk og løvemasker. Den oprindelige, brogede staffering er delvis bevaret. I storfeltet er der et dommedagsbillede malet på træ, i topfeltet »Fortuna«, en nøgen kvinde balancerende på en kugle. I topstykkets frisefelt en tysk, versificeret indskrift

Pacht og Crone fot.

Fig. 21. Nykøbing. Epitaf 1622 over Jens Mikkelsen Vejle (s. 234).

Pacht og Crone fot.

Fig. 22. Nykøbing. Epitaf over Johs. Obenberg, død 1632 (s. 236).

hentydende til maleriet i topfeltet. I dets tredelte postamentfelt tysk, toliniet strofe med hentydning til dommedagsmaleriet i storfeltet. Gravskriften, som sikkert har haft sin plads i storstykkets postamentfelt, er forsvundet. Østligst på kirkens sydvæg.

2) 1616. Niels Rasmussen og hustru Dorothea Andersdatter[43]. Storfeltet indrammes af en pærestavliste og flankeres af to søjler med korinthiserende kapitæler og prydbælteringe. Postamentet er kraftigt og prydet med beslagværk og to løvehoveder under søjlerne. Kraftig storgesims med beslagværk. Topfeltet flankeres af hermer, på hvis svungne skafter er ophængt frugtbundter. Hermerne bærer en gesims med pærestav. Udskårne rulleværksstorvinger, hængestykke, topvinger og topgavl. Nyere, broget staffering. I storgesimsens frisefelt og i de smalle felter under postamentet findes religiøse indskrifter (fraktur), Rom. 4 og Philip. 1. Gravskrift (fraktur) i hængestykkets kartouche: »Anno 1616 den 10. Aug. loed erlig oc gudfryctige Quinde Dorothea Anders Datter dette Epitaphium opsette Kircken till Beprydelse sig oc sin salig Hosbond Niels Rasmuss(en) til en christelig Ihukommelse, som vaar

Byfogit oc Kung-Maytz. Tolder i 13 Aar her i Nykiøbin, vaar Rassmus Lauersøn Borgemester Søn, hans Alder 47 Aar oc er hensoffuit i Herren An(n)o 1615 den 31 Mart hans Siel Gud haffue oc hans kiere Hustru hensoffuit i Herren An(n)o • de • «. På skibets nordvæg, i andet hvælvingsfag fra vest.

3) (Fig. 21) 1622. Provst Jens Mikkelsen Vejle, død 16. juli 1612, og hustru Catharina Læt, død 23. febr. 1621[44]. Storsøjlerne, der har korinthiserende kapitæler og prydbælteringe, står på løvehovedkonsoller. Storgesimsen er forkrøbbet med glat frise. Topfeltet flankeres af to svungne pilastre med volutkapitæler. Pilastrene står på et højt postament med glatte felter og løvehoveder på fremspringene. Gesims med glat frise og pærestavliste. Hængestykke med rulleværkskartouche, storvinger, topvinger og topgavl. Storfeltets maleri på træ forestiller ægteparret knælende under Kristi kors, topfeltets den opstandne frelser. Stafferingen er nyere, men sikkert delvis på grundlag af de gamle, brogede farver. I topstykkets frisefelt religiøs indskrift (versaler) på latin, Johs. 11,25. I topstykkets postamentfelter ANNO DOMINI 1622, i storstykkets frisefelt en religiøs frakturindskrift og i postamentfeltet den latinske gravskrift med oplysning om, at epitafiet er opsat af hustruens fader Jacob Læt, borgmester i Odense[45]. I hængestykkets kartouche findes rester af en latinsk versalindskrift. På kirkens sydvæg i femte hvælvingsfag fra vest.

4) 1625. Birthe Andersdatter og hendes to mænd Albret Albretzøn Ritz og Jørgen Robbert[44]. Snitværket skyldes samme mester som nr. 2. Storstykkets malede felt flankeres af hermepilastre, og den stærkt fremspringende gesims bæres af søjler med korinthiserende kapitæler og prydbælteringe smykket med bosser og englehoveder. Storsøjlerne hviler på bøjlekonsoller, hvis forsider smykkes af diademhoveder. Af postamentet er nu kun bevaret den øverste beslagværksprydede liste. Topstykkets gesims bæres af to hermepilastre med frugtbundter på skafterne over et postament, hvis fremspring har løvemasker. Kraftige storvinger med rulleværk, hvori udskårne brystbilleder af evangelisterne Markus og Matthæus er anbragt. Topvingerne er to ovale portrætter i udskårne rammer. Rulleværks topgavl med udskåret brystbillede af evangelisten Johannes. Den gamle, brogede staffering med en del guld og lazurer er i det store og hele bevaret. På storgesimsens underside findes en grønlig marmorering, hvori er malet en palet med pensler og malerstok samt et kronet A. C., der viser, at stafferingen ligesom utvivlsomt også malerierne skyldes Antonius Clement, der på det tidspunkt var hofmaler. Storfeltets maleri på træ, 124 x 108 cm, forestiller et ægtepar med syv sønner og to døtre knælende under Kristi kors. I topstykket og topvingerne er der malede brystbilleder forestillende Birthe Andersdatter og hendes to mænd, og omkring hendes portræt står anno 1625. Herunder findes i postamentfelterne indskrif-

Pacht og Crone fot.

Fig. 23. Nykøbing. Epitaf 1649 over Karen Andersdatter Schytte og familie (s. 236).

Pacht og Crone fot.

Fig. 24. Nykøbing. Epitaf 1649 over Anders Schytte (s. 236).

ter, til højre: Er Albret Albretzøn Ritz, barnefødt i Montroess i Schotland og døde 1621, 10. aug. og ligger begravet her for prædikestolen. I midten: Er Beritte Andersdatter, barnfødt her i byen og levede med hendes salig husbond Albert Albertzøn i 16 år. (7 sønner og 2 døtre). Død 16□ den □. Til venstre: Er Jürgen Robbert barnfødt i Montroes i Schotland og døde 16□ den □. I det nu forsvundne postamentfelt fandtes ifølge præsteindb. 1755 indskriften: Gen. 48,14. Gud til ære, denne kirke til beprydelse, samt velagte mand Jørgen (skrivefejl for Albert?), byfoged og tolder i Nykøbing til amindelse har Jørgen Rubbert med sin hustru Birgitte Anders Datter ladet dette epitafium opsætte 1625. På orgelpulpiturets vestvæg, syd for vinduet.

5) 1632. Nicolaus Wismarus[46]. Opbygningen svarer nøje til epitafium nr. 3, men detaillerne er noget rigere udformede og ornamentikken den for Ringnis' værksted karakteristiske, stærkt bevægede bruskbarok med rig brug af vrængemasker. Ny, broget staffering. I storfeltet et gammelt maleri på træ, som forestiller afdøde med fire sønner og to svøbelsesbørn og hustruen med datter knælende på begge sider af en opslået bog med latinske skriftsteder (Cant. 2,10,13. Cant. 4,1. Cant. 26, 8,3. Cant. 1,1). Bogen holdes af en kronet mand og kvinde. I topfeltet findes et nyere Jahvenavn, i hængestykkets kartouche to våbenskjolde, initialerne NY, MF og årstallet 1632. I postament-

feltet latinsk versificeret gravskrift (hexametre) med versaler. I frisefeltet latinsk skriftsted (kursiv), i topstykkets frise- og postamentfelter latinsk indskrift (versaler). Fjerde epitafium fra øst, på kirkens sydvæg.

6) (Fig. 22) o. 1634. Johannes Obenberg[47]. Skæringerne skyldes utvivlsomt Ringnis. Det ovale storfelt er indfattet i en profileret ramme og omgivet af bruskslyng. Nederst findes en bruskværkskartouche og øverst et ottekantet topfelt omgivet af bruskværk. Storfeltet flankeres af to store figurer på englehovedkonsoller, Moses med lovens tavler og Kristus med biblen. Herover sidder på to konsoller putti med stave i hænderne. Tavlen krones af en putto med et dødningehoved. Stafferingen er sikkert for en del oprindelig, men stærkt dekomponeret; der har været anvendt meget guld. Storfeltets maleri på træ er en dommedagsscene med store, nøgne figurer, signeret Reinholt Thim 1634[48]. I topfeltet et portræt af den afdøde, brystbillede, trekvart profil til venstre. I hængestykkets kartouche findes gravskriften med fraktur: »Her nedenfor ligger begraffuit velædle oc velact Mand salig Iohannes Obenberg, som var Dronning Sophiæ høylofflig Ihukommelse Secretarius oc Rentemester, oc døde den 29. Marts 1632«. På sydvæggen, nr. 2 fra øst.

7) (Fig. 23) 1649. Ifølge en nu forsvundet indskrift over Karen Andersdatter Schytte og hendes to mænd, rådmand Oluf Michaelsen Lundt, død 1638, og prinsens vinskænk, borgmester Knud Bentzen samt deres børn (præsteindb. 1755)[49]. Ovalt maleri (olie på lærred), signeret og dateret af Bartho(lomæus) Paproczky. Personerne er fremstillet i hel figur, kvinderne til venstre, mændene til højre, i baggrunden opstandelsen. Samtidig udskåret ramme, en rund liste, omkring hvilken en vinranke snor sig. Herudenom bruskværk med vinget englehoved foroven og et stort bruskværksslyng på den ene side. Rammen står renset med guld. På vestvæggen, nord for indgangen. Oprindelig anbragt i forbindelse med fontelukkelsen (se s. 224) og epitafium nr. 8.

8) (Fig. 24) 1649. Anders Schytte, dronningens livlæge, hustruen Giertrud Henrichsdaatter og datteren Karen (præsteindb. 1755)[49]. Ovalt maleri (olie på lærred). Skønt uden signatur sikkert som nr. 7 malet af Bartholomæus Paproczky. Ægteparret er fremstillet knælende i forgrunden, manden med kranie og blomst i hænderne som tegn på, at han er død. Foran hustruen knæler to døtre, hvoraf den mindste ved en krans om panden er betegnet som død. I baggrunden Kristus mellem Moses og Elias og under dem tre apostle. Ramme som nr. 7, blot sidder det store bruskværksslyng her til højre, hvilket tyder på, at nr. 8 på sin oprindelige plads i fontelukkelsen har siddet til højre for nr. 7. Nu ophængt på kirkens vestvæg, syd for indgangen.

9) 1650. Anna Sophia von Bunaw. Storstykket har en profileret ramme med bølgelister. Gesimsen er profileret, hængestykke og topstykke formet som store bruskværkskartoucher; de små bruskværksvinger har ovale, konvekse

O. N. 1944

Fig. 25. Nykøbing. Maleri af Lucas Cranach, indsat i epitaf over Anna Sophia von Bunawin (s. 237).

plader. Træværket er sortlakeret. På rammen er foroven afdødes initialer: »A(nna) S(ophia) V(on) B(unawin) G(eborne) V(on) R(othschützen)«, på siderne 16 malede våbenskjolde med tilhørende initialer og i den ene vinge endnu eet. I hængestykkets indskriftfelt lindes en tysk gravskrift (fraktur): Jeg Rudolvh von Bunaw, enkeprinsessens kammerjunker, har sat dette æreminde over Anna Sophia von Bunawin født Rothschützen, min ægtefælle, som døde 8. april 1650 i sin alders 27. år efter vor salige datter Christiana Magdalenas fødsel. I topstykket lindes to religiøse frakturindskrifter.

I storstykket er indsat et ældre, højst interessant maleri, et originalt værk af Lucas Cranach den ældre fra o. 1540 (fig. 25). Maleriet, 74 x 49 cm, udført med olie på træ, er signeret nederst i venstre hjørne med Cranachs mærke, den kronede og vingede drage. Billedet er fortræffeligt bevaret og viser »Kristus som smertensmand«: en skægget, turbanklædt bøddel er ifærd med at

lægge en højrød kappe over Kristi blege, blodbestænkte legeme (Johs. 19,2). Farverne er kraftige og klare og skildringen meget realistisk. På kirkens sydvæg, fjerde vinduespille fra øst.

10) O. 1654. Anna Brigitta von Könritz. Epitafiet består af en i væggen forsænket skrifttavle omgivet af en profilramme med simple, barokt udsavede vinger, top- og hængestykke. I topstykket findes en oval med Jesumonogram, i vingerne lignende ovaler med malede våben. Gravskrift på tysk (fraktur): Den tidligere prinsesse af Danmark nu af Sachsen Altenburg har allernådigst købt hin under denne stol værende begravelse til sin velfortjente, afdøde kammerjomfru Anna Brigitta von Könritz, som kom i hendes tjeneste år 1626, og som forblev der til 1652; blev bisat 10. april 1654 i sin alders 36 år, 2 måneder og 19 dage. Træværket er mørkt egetræsmalet. På kirkens sydvæg, i femte hvælvingsfag fra vest.

11) 1656. Gabriel Regenspurgk. Det snedkrede epitafium består af to dele, nederst en indskrifttavle omgivet af en profileret rammeliste og med bruskværks hængestykke. Derover et maleri på træ, 113 x 91 cm, i ramme med udskårne bruskværksslyng forneden og på siderne og med et topstykke i form af en bruskværkskartouche med Jesumonogram. Maleriet, korsbæringen, har tre figurer, Kristus, Simon Kyrene og en romersk kriger fremstillet i halvfigur og på en ejendommelig måde indpasset i rammens rektangel. Farverne er blege, brune og grå. Mellem epitafiets to dele findes et glathøvlet bræt med malede våbenskjolde og initialerne DR, DW, DR og DH. Indskrifttavlen har en lang og snørklet gravskrift på tysk (forgyldte frakturbogstaver): Gabriel Regenspurgk af huset Arnstörff i Brieg i Schlesien kgl. maj. til Danmarks oberstløjtnant til fods, død 15. febr. 1661 i sin alders 67. år, samt sønnen Christoff Regenspurgk af første ægteskab, død 10. sept. 1642 i sin alders femkvart år, og to hustruer, fru Sibylla Winckel fra Ottrwisch i Meisen, jomfru hos prinsesse Magdalena Sibylla, død 3. juni 1643, 33 år, og fru Hedwig Maria Reckentin fra Ruloffshagen i Pommern, hovmesterinde hos prinsessen, død <11. febr.> 16<76>, <73> år, samt stedsønnen Victor Ludwig Hobe fra Beistlandt i Pommern, død 3. april 1650, 20 år. På siderne er fastgjort kommandostav, kårde og sporer. På kirkens nordvæg, vest for ahnetavlen (sml. fig. 20).

12) 1686. Diederich Roderigo de Pieta, kgl. forordnet staldmester ved det kgl. slot i »Niecøping«, af fornemme forældre fra kongeriget Spanien af huset Roderigo de Pieta. Levede 26 år ved hoffet som ride- og hofjunker og i krigen som ritmester og major, død 18. nov. 1686, 48 år og 6 måneder. Epitafiet er opsat af hans enke fru Christina Elisabeth von Brandt, med hvem han var gift i 13 år og havde en afdød søn. Plade af drevet kobber med hjerteformet, konvekst midtfelt af messing med sort, opmalet tysk versalindskrift på guldgrund og derom bred bort med drevne og graverede engle, frugter og blomster.

Forneden kriger til hest mellem våben og foroven to våben. Ved den ene side er fastgjort en kårde. Ophængt på sydsiden i tredie hvælvingsfag fra vest.

13) En i nyere tid af udenrigsminister Rosenørn Lehn opsat mindetavle af marmor for amtmand Peter Otto Rosenørn (1708—1751), hvis begravelse fandtes i kirkens midtergang. Opsat på kirkens sydvæg i sjette hvælvingsfag fra vest.

†*Epitafier.* 1) Peder Jacobsen, død 1561 (præsteindb. 1755)[50].

2) O. 1640. Hofmesterinde Catharina v. Rauchhauvt, født von Seubern, som 1634 kom i enkedronningens tjeneste, og som døde 7. nov. 1640 i sin alders 69. år 7. måned. Tysk indskrift. I koret. (Præsteindb. 1755).

3) 1665. Lyder Gertgens af Nykøbing fik 1665 tilladelse til at »niude den Begrafwelse i Nykiøbings Kircke, som hans Hustruis forrige Mand, affg(angen) Cort Lüders sig tilforhandlet hafwer saa oc det allerede forfærdigte Epitaphium lade opreyse«[51].

I den †*heerfortske begravelse* (se s. 216) var i muren indsat tre †*epitafier* eller mindetavler (præsteindb. 1755).

1) Over kong Frederik 3.s hofapoteker i Nykøbing Christopher Heerfort fra Greiffenberg i Schlesien og hans hustru Dorothea Dohsin fra Cappell i Holsten og deres fem sønner og ni døtre. Tysk gravskrift.

2) O. 1659. Michael Lyserus, kongelig læge på Falster, Låland og Møn, gift med Magdalena Sibylla Heerfort, død 20. okt. 1659 i sin alders 33. år. Latinsk gravskrift.

3) O. 1691. Christopher Heerfort, hofapoteker i København, født i Nykøbing, studerede i Sorø og efter nogle ungdomsår i størstedelen af Europa gift med jomfru Cecilia Iwerinn, med hvem han havde ti børn, død 10. nov. 1691 efter 49 års pilgrimsvandring på jorden. Enken, som lod stenen hugge, udsmykke og opsætte, skænkede desuden en kapital på 200 rdlr. til kapellets vedligeholdelse. Tysk gravskrift.

Gravsten. 1) O. 1602. Antonius Battus, dronning Sophies livlæge, død 12. juni 1602, og hustru Sara Oberberg, død 16. juni 1602; stenen er lagt af svogeren Johannes Oberberg. Grå kalksten, 239 x 173 cm, med latinsk indskrift med fordybede versaler indledt med tre disticha. På midten to bomærkeskjolde med initialerne ABD og SO. I koret.

2) O. 1610. Henrichus Paulli, dronningens livlæge, død 1610. Lys, rødgrå kalksten, 186 x 107 cm, med latinsk indskrift med fordybede versaler; næsten helt udslidt. I koret.

3) O. 1625. »(A)nders. . . . .1605 . . . Maj«, resten af indskriften, der står med reliefversaler, er udslidt. Sort kalksten, 230 x 142 cm. I storfeltet relief af en mand mellem to kvinder og derover den opstandne Kristus i arkade mellem bomærkeskjolde. I hjørnerne medailloner med relieffer, øverst til venstre Elias' himmelfart. I koret.

4) O. 1650. Grå kalksten, 124 x 63 cm. Den latinske indskrift med reliefversaler er stærkt udslidt. Øverst relief, brystbillede af en mand i oval ramme med bruskværk langs randen. Religiøs randskrift på tysk. I koret.

5) 1600'rne. Brudstykke af brunrød kalksten med ulæselige reliefversaler i det kartoucheformede skriftfelt, som holdes af en engel. I koret.

6) 1600'rne. Brudstykke af brunrød kalksten, 71,5 cm bredt, med tysk, kun delvis læselig indskrift med fordybede versaler. I koret.

7) 1600'rne. Rødgrå kalksten, 192 x 119 cm, med næsten udslidt tysk indskrift med fordybede versaler. Ved vestdøren.

8) Grå kalksten, 177 X 120 cm, med næsten udslidte bogstaver. I hjørnerne store barokblomster, mellem de øverste dødssymboler. Foran syddøren.

† *Gravsten.* 1) 1514, med to adelsvåben for Oluf Holgersen Ulfstand, høvidsmand på Nykøbing slot, død 1529, og hustru Anne Fikkesen[52].

2) 1611. Magdalene Mejer og hendes to døtre Magdalena Sybilla og Anna Botilda, anbragt af førstnævntes mand Christopherus Lebzeiter. Gravskrift på latin. Lå 1755 i kordøren (præsteindb.).

Kisteplade. 1659. Eberhardt von Puttkammer, hans kgl. svenske maj.'s rytteroberst i Churlandt, af gammel, højadelig slægt, født 1619 og skudt i en »Occasion« på Langeland 9. febr. 1659. Sølvplade med oval, hvælvet skrifttavle med tysk indskrift med graverede versaler omgivet af store barokblomster i gennembrudt, drevet og graveret arbejde. Derover våben med kronet drage. Ophængt sammen med en kårde på kirkens sydvæg. Var 1794 opsat i koret med kommandostav og to †*gravfaner*[53].

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1705—40, 1705—57 (div. år), 1658—1885 (div. år), 1803—39 (kirkeinspektionsarkivet, LA), 1720—86, 1812—74 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Synsprotokoller 1806—44, 1857—70 (provstearkivet, LA), 1870—80 (bispens arkiv, Nykøbing F.); udskrift af biskop Blochs visitatsbog for Fyns Stift 1786—1803 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Diverse dokumenter 1567—1890; dokumenter og breve for købstæderne 1569—1761 (div. år); dokumenter og breve for hele stiftet 1579—1762 (div. år); indkomne sager købstædernes kirker og skolevæsen vedkommende 1804—44 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Kirkeinspektionens journalsager 1821—50 (kirkeinspektionsarkivet, LA). — Nykøbing Falsters tingbog 18. juli 1718 (rådstuearkivet, LA). — Museumsindberetninger af Aa. Roussell 1947 (bygning) og O. Norn, Kirsten Weber-Andersen og Gertrud Købke Knudsen 1943—44.

N. L. Høyen: Notesbog VII. 1830. S. 25 f. og XIII. 1832. S. 8 f (NM). — J. Worsaae: Notesbog I. 1848. S. 28 (NM). — H. Storck: Notesbog 1869 (NM). — Henry Petersen: Notesbog II. 1891. S. 113 f. og IX. 1874. S. 76 f og 157 (NM). — J. Kornerup: Notesbog VIII. 1895—96. S. 28 f og 34 ff. (NM).

F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie. Kbh. 1890—91. S. 151—55 (ahnetavlen). Vilh. Lorenzen: De danske Franciskanerklostres Rygningshistorie. Kbh. 1914. — Viggo Holm: Nykøbing Kirke og dens Omgivelser, i AarbLollFalst. 1916. S. 1—21; 1917.

S. 1—28; 1918. S. 1—33. — Charles Christensen: De seneste Undersøgelser ved Klostret i Nykøbing Falster, i AarbLollFalst. 1932. S. 83—91. — Holger Hjelholt: Falsters Historie I—II. Kbh. 1934.

Historik. [1] S. R. D. s. 517. [2] Smst. s. 519. [3] Frederik 1.s danske Registranter. S. 316. [4] Smst. s. 403.

Bygning. [5] AarbLollFalst. 1916. S. 16. [6] Dronning Christines hofholdningsrgsk. 1904. S. 219. [7] Larsen: Laaland Falster III, 16. [8] AarbLollFalst. 1932. S. 82. [9] Storck: Notesbog 1869. [10] Hjelholt I, 160. [11] Hjelholt II, 592. [12] AarbLollFalst. 1918. S. 8. [13] Kbh. adressekontors efterretn. 1766. Nr. 93. [14] AarbLollFalst. 1919. S. 101.. [15] Personalhist. Tidsskr. 6. R. III, 29. [16] Diverse dokumenter 1567—1890. [17] Kirkeinspektionens journalsager 1821—50; indk. sager 1804—44. [18] I Nationalmuseet. [19] Kirkeinspektionens journalsager 1821—50.

Inventar. [20] Høyen: Notesbog XIII, 8 f. [21] AarbLollFalst. 1918. S. 24. [22] Fr. 1.s Reg. S. 285. [23] Hofman: Fundationer IV, 154. [24] Mitt. aus dem german. Nationalmus. 1912. S. 34; Acta Archaeol. III, 175; Falke u. E.Meyer: Bronzegeräte des Mittelalters I. Nr. 393. Fig. 367. [25] AarbLollFalst. 1917. S. 16. [26] Danske Atlas VI, 527; Rhode II, 52; Nykøbing Falsters tingbog 18. juli 1718. [27] Rhode II, 49. AarbLoll Falst. 1917. S. 17. [28] Additamenta 142, 2°, s. 227; Rhode II, 49. [29] C.A.Jensen i AarbLollFalst. 1937. S. 83—84. [30] AarbLollFalst. 1917. S. 13. [31] Smst. s. 10. [32] Smst. s. 21. [33] Dok. og breve for købstæderne 1569—1761 (div. år). [34] Ifølge tysk bønskrift, hvor sognepræst og kirkeværger anmoder fyrstelige meklenborgske landsråd Hartwig Passau og hustru Øllegaard Pentz om bidrag til det påbegyndte orgel (Additamenta 142, 2°, s. 192 f). [34] Marmora Danica I, 272. [35] Rhode II, 53. [36] Diverse dokumenter 1567—1890. [37] I museet »Falsters Minder«, Nykøbing. [38] Indkomne sager 1804—44. [39] AarbLollFalst. 1917. S. 19. [40] AarbLollFalst. 1918. S. 14 f. [41] Danske malede Portrætter IX, 197—211. [42] Indberetning i NM. [43] Danske malede Portrætter IX, 313. [44] Smst. s. 211. [45] Begtrup: Den falsterske Gejstlighed. S. 6. [46] Danske malede Portrætter IX, 214. [47] Smst. s. 215. [48] Høyen: Notesbog XIII, 8. [49] Danske malede Portrætter IX, 216. [50] Marmora Danica I, 272. [51] Personalhist. Tidsskrift 6. R. III, 33. [52] Beskrivelse 1898 af C. A. Jensen, NM. [53] Rhode II, 48.